F-1.
1859.

F

ცისკარი

1859 წ. №1

ზედა მქადაგებელი

(ბმტმსი)

იყო საღამო, სხივნი მზისანი
გარდმოშლილი იყვნენ მთისა წვერალზედ,
დაშვებული მზისგან ჩრდილნი ხისანი
გატყორცილი იყვნენ გრძლათაი მიწაზედ;
ყრუყვა იყვნენ ველნი, ველოყრათ ტყენი,
სრულიად ჩუმობდა გარშემო არე,
სადგომს არიან ფარულნი ფრინველნი
ჯ რაღაც მილში არს არე-მარე.
ხოლოთა ფიჭვნი დიდ-ხნის მცხოვრებნი
ნელის ქარითა მლივს ირხეოდნენ,
ჭალარათ ქმნილნი დიდრონნი კლდენი
მოსილნი გინგლით გარდმოშვენოდნენ.

მინდობილი ყრმაზედ ყმელოყრ ველითა,
ქარით დაჭმუჭვნილი სამოსელითა,

...ს სახ. საჯ. ბიბლ...

ყუავილზე ვარდისებ შანშალის ტყვით
გარდაცვლის გზაზედ გამოსულიო, ძლივით
ვიდოდა მშვიდად, ჩაფიქრებული
ნორმათ ქმნილი ზედა მოსრულიყოთია.
გარნა ყრმა იგი, მის წინამძღვარი
იმალო, ბმნვართ სახის განშორებით,
თუ ზედა ჰყავნდა მოსაფერებელი?
„მოხვედი! ჰრქუა მან, მხიარულ მოსხვენილი!
მე შეგიხვეწნე, გრძელ გზისა მავალს
და, თუ გსურს, იწვევ შენ ქალაქის
მადლობით განხვს შრომათა შეწევნისა
და აგერ ხალხისა გზაზედ, გრძელდება,
აგერ შვილებით თვითვე დედანი
ყოჩარ მათ, ლოცვისა ჩვენის დიდება
ჯვარცმულის მის მის, ვინცა დანჯვარნი
ჩვენის ცოდვის თჳს ნებით ინება.“

მყისვე საწმინდით ზენარის მადლით
მოხვეწა სახე გამობრწყინდა;
მლოცველის სიტყვით და ჴმითა მაღლით
ზეციერს ჰაზრსა ნათლად ხატავდა,
და, როგორც წყარო ქებათა მოლოდვისა
აღმომხეთქელი, გამაცხოველი,
ზვირთნი ცოცხალთა სიტყვის მადლისა
მის ბაგით იყო გადმოძღვენილი.
ზეგარდამოს — მოვლინებითა
სადაც დიდებით მოსვენებითა

[illegible] საფლავზე [illegible] [illegible].
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] არა არის!
თითქოს [illegible] [illegible] ამ [illegible] [illegible]
[illegible] წინ [illegible] [illegible] თავს მშვენებით,
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] მის [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible] მის გამქრალი თვალისა
თითქოს [illegible] [illegible] [illegible] [illegible];
[illegible] [illegible] [illegible] ცრემლნი ჰსცვიოდნენ-
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] მოჰსცვიოდნენ...

ჩასვენდა მზეცა ყვითლად მღვიძარე,
მწუხრის სიგრილემ ბუნებას ჰბურა;
მაღალ-წვერვალის [illegible] მოასხლეტილა მთვარე
და თავს მოხრილი სხივით [illegible] დასცქეროდა.
[illegible] ბედი და [illegible] [illegible]...
სიყვარულით, [illegible] [illegible] [illegible] მის [illegible]:
[illegible]!... წარსულებო!... [illegible] არ არის!
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] მოხრილის.
დადუმდა ბედი თავ-ჩაღუნული
[illegible] [illegible] [illegible];
დადუმდა რა ის, [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] პასუხსა: „ამინ!“

თ. ილია ჭავჭავაძე.

1858 წ.
მარიამობის თვის 25-სა.
ს.-პეტერბურღს.

ჩემს ვენერას!

განცვიფრებით გჭვრეტ აღმოსავლეთბრწყინვილი
შვენების ღმერთო, ჩემო ვენერა!
სადა იშვი? სად ხარ გაზრდილი?
მსურს, რომ შევიტყო? ვერ გავიგე რა!

ეგებ ზეცით ხარ მოვლინებული,
მოშორებიხარ ცისა არესა?
ანუ ედემს ხარ აღყვავებული,
მაგრამ რა გინდა ჩუენსა მხარესა?

ნუ თუ ბედით ხარ მოვლინებული,
დიდი ხანია რომელიც მდევნის?
და შენით მოსწყლულს სურს ჩემი გულისა
გამოუცდელი არა დიდის ხნის?

სწორედ ახლა! ეს უფრო მჯერა!
მოჩვენება ხარ სწორედ ნამდვილი,
ვგრძნობდი, ბედისგან ასე მეწერა:
ყვავილოვანი წელთ ტანჯვით სიკვდილი!

მაგრამ სიკვდილსა მე არ უწოდებ,
შენთვის სიკვდილსა, ჩემო ვენერა!
ხანამ ცოცხალვარ, შენთვისა ვგოდებ,
შენ დაგეტრფია და შენთვის მღერა!

და როცა მოვკვდები დაგენაცვლები,
შენის გულითა მიწა მაყარე,
ყურიმოხობს მიჩვენე შავი თვალები
და ცოდვასალოცანჯვარით მკერდარი მახარე.

ნ.

1858-სა წლისა დეკემბრის 20-სა დღესა ქ. ქუთაისს.

ჩემს ძმას გ.

იდეებს სოფლის გამოხატვის ფრთითა
მფრინავთ,
იყავ კმაყოფილი მაღალ გრძნობით იხარე ძმაო,
ვის მოლიყებს სოფლის და დიდ საგანთ ცნობა
სავმით,
მისთვის წარსულითა დროითა გლოვა არის ამაო!

შენებრ ჭაბუკნი სხვანი ჯერეთ უცნობნი
სოფლის,
ვით მცირე ყრმანი უმეცარნი უგრძნობნი
ყოვლის,
აზრობენ მხოლოდ დრონი შვების მალიად
გავლის,
და მხცოვანება შექმნებად მიზეზად ჰსწავლის.

შენ მით სრულიად განუხსნელი გონიერებით,
თვით ბუნებამან აღგამაღლა ნიჭიერებით,
მანვე შეგმოსა საკვირველის და შუენიერებით,
გმართებს იშვებდე გსოფლის ბედნიერებით.

გრიგოლ. ძე. ერის-თავისა.

ქალისა ყოვლადში.

ოდეს შეეძმან თვისს მაგიერად,
ანუ თუ დრომან გულს შენ მღერიერად,
მაშინ გმართებს შენ სლოვა გონიერად:
ნუ თუ ვინ გპოვოს, გული მანკიერად
საქმეთა მყოფი ბოროტ ცბიერად,
მართალით მტანჯავი, ჰავი მაგიერად,
და მომხიბლავ ოდენ ქცევანიერად,
არამედ შენ ღირს, მეცნიერად,
საქმეთა მსჯელი გულის ხმიერად
კეთილით მოპყრობილი სწორ წადიერად.
პატივით წარმართქმელი გულ ლმობიერად,
სოფლის მომგონე წყვ ჟამიერად,
ყოვლისშემძლე სიტყვის შენ ზეციერად
და ნაცვლად მოხავთ კეთილით ციერად.

თ. ირაკლი ლორთქიფანიძე.

10-სა მაისს. 1856 წელსა. ქვაშიხეთს.

წადილი.

წალკოტი მომცა ყვავილით სავსე და
მორწყეული ტურფა, მდიდარი,
არ იყოს სიცხე, არცა სიცივე, არც წვიმა
თოვლი, არც სცემდეს ქარი,
მიგონ მშვენიერი მუქ-მოიევე, ხაროხბდეს
ვითა ზაფხულის დარი,
ბულბულის ტკბილს მეიავარე, ახლდეს წყობილი
ინდოთა ქნარი!

იქა მონანი ათასნი ყრმანი მახლოდნენ, მკერდ
სირმა კაბაიანნი,
გოლოხიდის კრავნი, ოქრო-ამიანნი, ბრჩხილო-
ნი და რქანი, ფირუზიანნი,
მშვენიერნი ქალნი, მორთულნი მკვირთვასნი, პირ
მზე მცინარნი ალმასიანნი,
მოთამაშენი, მოკამათენი, მეწინწილენი,
კეთილ-ხმიანნი! —

რა გამოვა?

წყალი დამარჩობს, ცეცხლიცა დამწვავს,
გზა დამღალავს და ტყვია გამმარავს,
ჰაერი მარჩობს, ჯომალი მყვა მჭრის, ისა-
რი მამკლავს, ქვა გამიტეხს თავს,

სიცხე ცივებას, სიცივე ჴნებას, ნელ-ნელა წყო-
თიც სიცოცხლეს მპარავს,
მატლიც ხომ შემჭამს, რას ვიგდებ მე თავს?
ღმერთო შეგცოდე, დუმილი ჰსჯობს თქმას!.

ვოლოხსდელი.

დაფუძნება ტფილისისა.

გორგასლან მეფე ქართლისა, მოვალს ქარ-
თლიითგან ქადილით,
თან მოსდევს ჯარი წყობილი, იარი, იარა-
ლის ზახილით.
ხეობა მტკვრისა გამოვლით, გარსა ლილინით
მოსდებენ,
ჭაობი, ღელე, თუ ველი, ბანსა ერთობით
მოსცემენ.
წინათ მოუძღვის დესპანი, ველთ მშვილდ-
ისართა ჰყრობელი:
„მე მეფსა მოვკლავ, შევიპყრობ" ზოგია
ამის მხმობელი.
ჰსჩანს ბატონს მოსყრევებია, გამონადირევა
მჴუნ, სადა
ჯერ ვერა რომელს ხორციელს კაცს გაუ-
ვლია ვერადა;

მოადგა ალაგს მას, რომელის აწ უზახიან ვერასა,
და რა იხილეს ეს მხარე უმეტეს მოეწყვნენ მღერასა.
მარჯვენით მთა, მაზედ მუხანი ნარნარად აღყვავდებოდენ,
ნარნარად ფერად ვერცხლისა, წყარონი მომდინარობდენ,
მარცხნივ ტყე, თვალით უწდომი საამოდ იხილვებოდა,
/მხოლოდ უდაბნო ანტონის საღრმთოს მლით მოიცინოდა,
ტყე, საშინელი, უვალი, შავად წინ მოეგებოდა,
და მტკვარი მასში ბუტბუტით სითვალღაც ემურვებოდა!
ნახა, და მაშინ განკვრდა, მეფე ღვინისაგან ცხებული,
სვათ შეუზახა: მოყმენო! მოიღეთ მშვილდნი ლესული.
აქ შეგვიძლიან დავხოცოთ კარჯვარი, ირემი და შველი,
ვინადგან ფეხი კაცისა ჯერ, არსითა აქა მომსვლელი.
ეს ბმანა, მოყმეთ, მსწრაფლ ცხენთა, დეზი სასტიკად შემოჰკრეს
და განუვალი ტყე ესე ნადირობითა შემოვლეს.

სადა დაზოცავს ირემი, სად თხა, ქურციკი მხტომელნი,
სად ჯეირანი, განჯარი ანგარიშ მიუწდომელნი!
რა მოიღალნენ ყოველნი, მოძწგანის კორდსა გარდახდენ,
დასცეს კარავნი მონათა, რომელნი უხვად თან ახლდენ.
აქ შექნეს ლხინი, შექცევა, მონადირეთა მხლებელთა,
ზოგსა უკვრიდენ, წინწილთა, ყივყივი აქვნდათ ყოველთა,
ესეც მოჰსწყინდა რა მეფეს, გამოსდგა, კარვით გარეთა,
კმაყოფილებით უმზერდა ამა უცხოთა მხარეთა.
წყარო ისილია ერთ ალაგს, ფერითა განსაკჳრველი,
და ესე გვარი ნახვაჲ, მისთჳს იყო პირველი.
მივიდა, ნახა, კლდეთ შორის სამოდ ალმომჩქეფარე,
ოროთქლსა სასტიკად მოეცო იგი მიდამო და არე.
განკჳრვებამან მოიცო, მეფე ფიქრს შიგან შესული,
ვინა მიხვდების მეფის აზრს ოდეს არს დაფიქრებული?

მოყმეთ იხილეს ბატონი, წყაროს წინ ეს-
რედ მდგომარედ,
მივიდნენ, გარსა ვერ ჰკადრეს, შორით უმ-
ზერდნენ მდუმარედ,
რა უცხუნ იქცა გორვასხლიან, ერთგულით
მხურ მეფოვთა უბმანა.
«უსაკვირველეს ამაზე უხილავს რომელს
იქჭუწნგანა?
ეს მშვენიერი ხეობა, ტყე, მცვავერი, წყა-
რო მკაინარე,
ეს ტკბილი წყალი ბუნებით კლიდეთ შორის
აღმომდინარე,
გარს სანადირო უცხო ლორე, მეტად მოწონი
ალაგი,
ვფიქრობ რომ გადმოვიტანო, აქ ჩუენი მცხეთა
ქალაქი!...
ეს ჰხარქვა და განვლეს მრავალით წელით, ალია
მას ალაგს ტყის ველით.
მართლად აღშენდა ქალაქი სცხოვრებს მუნ
კაცი მრავალი,
აქ მშვენიერი სასახლე ტყუროვა და მეტად მა-
ღალი,
იქ ხეივანი, ქვაშლილი, ზედ ხშირად ხალ-
ხი მავალი!
დრო ტყეს გარდაჰქცევს ქალაქად, ესრე ესე
სოფელი.

ჵ ხომ ყოველთა ბედითა იქა თან არის მშობ-
შვილი!...

ი. ბერძენიძე.

მეორე-ლხინი. (*)

ფანწი მიზიდე ტამ-ტიმით ხავსზე,
მსათ ჰბმანდებოდე, მოვდივარ შენთან!
მოიჩი დალიე — წყე დაანავსე,
რის გამოსცალით მოდი შენც ჩემთან!

ჩვა ქართველთა, მამა-პაპურთა,
მრავალ-ჟამიერ, დავძახოთ ტკბილად!
გინდა ჩონგური, გინდ მოძახილი,
რაც შემოვძახოთ, მეფლთა — ლხინი!

ლხინი, რა ლხინი? ეს რა ლხინია?
ტკბილ ფანწრები, არ გვეჭირის ქელი!
რათ ეძინებიან გმირ-ყოველთანი,
თუ იმ ბოლ-ვალებში ჩუმწდამდ მწერთა!

(*) პირველი ლხინი დაბეჭდილი იყო, წარსულის წლის მეათეს «ცისკრის» ნომერში. რ.

მიწოდმე ყანწი, რათ მინდა ჭიქა,
გატყდეს, ვეძებდე, მე აქა-იქა!
ვიდრე მე ამის ძებნას მოვრჩები,
ვჰგონებ ჭკვიდამდე სრულებ-შევცდები.

მაგრამ ეს ჩუენი ქართული ყანწი,
რამთენიც გინდა ასწი დ ასწი!
ვითომც გაგიტყდეს! შენ არ მამიკვდე
ოლონდ ყუზმანე: ბიჭო! დაასხი! —

მიყვარს ამ გვარათ, სუფრა გაშლილი,
ზედან მოლხენა, გულ-გაღეღილი!
ცხელ-ცხელი მწვადი, დანით მოთლილი,
იქვე მიწოლა დ იქვე ძილი!

მეტადრე მაშინ, ოდეს გონება,
მარტივათ ლხინსა დაემონება!
თუ შეჰსწრევს მასთან თავისუფლება,
ლხინი მარად-ჟამ, ასე იქნება!

თუ სამღუდელონიც, მოჰსთქმენ გალობას,
დ ადიდებენ იესოს-შობას!
მაშინ უყურეთ თქუენ ჩემსა გრძნობას,
ვაჟ-კაცურს გულსა დ მამაცობას!

რა რიგათ მყისვე, ჭელადა სველი,

ჩუჱნს დეკანოზსა, კრძალვით მივართუა
და ამ დროის თუ, რომ შეუბღალავ მაქებს ცანგა-
ლით,
ძილის პირები მეცა წარმოვსთქვა. —

დ. ბერიევი.

27-ს დეკემბერს. 1858 წელსა.

დიდი პარასკევი.

ურიათ ვის აღუმართეს ჯუარად ძელი!!!...
დღეს დადუმდა ღმერთი — კაცი ღჳთად შეც-
უჱლილი!...
განსკდნენ კლდენი!... განიპო კრეტსაბმელი!...
აღდგნენ მკუდარნი!... იგლოვს თჳთ მზეცა
ბნელი!..

ღმერთმან თავი მოიხარა სიკუდილისად:
განშორდა, ვითარცა მიეწყურა ღრმად ძილად;
ჯოჯოხეთად შთახდა უკუნს-უფსკრულად
დღეს ვსტირით მისნი, ვიგლოვთ მოსავნი
სრულად...

შეველი მტილისა მგლოვარებით დამშჭუალი,

ლექსები.

სად სიმწუხარე, ვნახე, დაზრდილი — გამქრა-
ლი;
მზის ნაცვლად მთვარე იდგა დამცხრალი.
დავფიქრდი. მყის, სევდამ მძოვა გამშრალი...

რიჟრაჟს, ვსჭვრეტდი, განვიცადე ნეტარა?
ველს მაისი ჰშლიავ მანტიად ყვავარა;
მას ჰშლოავ ტყუილა ედემი დაემყარა,
ვერემლივობდი სიხარულით აღმხმელი!...

ისარნი წყვილად განაზნივა მძინარემ;
განიღვიძა განჰშუნათლა მღიმარემ;
აღსდგა მკუდრეთით, იგრძნა ყოველმა არემ,
ჯოჯოხეთის და სიკვდილის მძლეველი!
ურიათ ვის აღუმართეს ჯვრადმელი!!...

თ. დავით მაჩაბელი;

ჩემი გული.

ოჰ! სიკო? სადა ხარ? რამდენი წელიწადია რაც აღარ მინახვიხარ. მე თუცა ბევრ-ჯერ დავაპირე შენთან წიგნის მოწერა და მსურდა შემესმინა შენთჳს აქაური ამბავი, გარნა მომიტევე ძმაო, რადგან მე არა ვარ არცა პოეტი და არცა ლიტერატორი რომ ცხადად და სასიამოვნოდ გამომეხატა ყოვე-ლივე ნახული ჩემ მიერ აქა შესანიშნავი საგანი. მის მიზეზისაგამო ველარ გამოვე-ლაპარაკე და აწ ვმადლობ ღმერთსა რომ კიდევ ერთად შევიყარენით. წავიდეთ შინა და დავსტკბეთ ჩჳეულებრივ მეგობრულის საუ-ბრითა

ეგ არის შაშო შენი ამდენი ხნის წიგნის მოუწერლობის ბოდიში? მტყოდა სიკო.

რა საჭიროა რომ შენი წიგნი ჩემთან პოლუ-ზაურს აზრზედ არ იყოს დაწერილი. ფრიად მიკვირს შენგან რომ მაგას ამბობ. ფსიქოპა-ლიტერატორიც იყო, რას დასწერ მისთანას რომ ქუეყანა გააკვირვო და ან რას იტყვი მისთანას რომ შენგან კიდე არვის ეთქვას. დაიჯერე, ცუდად შვრებიან ზოგნი-ერთნი მწერალნი რომ შედიან მისთანა თხზულები-თის სიღრმესა, რომლისაგან ხანდიხან მძი-ვსლა გამოდიან და რომლისა ნაყოფსა თვითონაც მძივსლა სცნობენ... ბევრი უცხო მოლექ-სენი და მოამბენი უმთობნია წარსულთა საუკუნეთა, გარნა გარწმუნებ არცა ერთსა მათგანსა ახალი სიტყვა არ დაუბადებია, რომელიც წინათაც არ ყოფილიყოს ნათქვამი, თორემ თუ ყველა მწერალს თავ-თავისთვის ეწერა, მისი დაწერილი მისდა მხოლოდ გასა-გონად დაშთებოდა და თუ კი ჩვენც გავი-გონებდით მათ მოლექსეთ სიტყვებთა, სხვანი წინათაც ყოფილან იგი სიტყვანი ნათქვამნი. რასაკვირველია ეს კია რომ ყველა კაცს ერთი ტალანტი არა აქვს. ზოგი უცხოს და სასიამოვნოს ლექსებით გამოხატავს საგანსა და ზოგი მომცროობს. მე ხომ ცენზორი არ ვიყავ ძმაო, რომ არ დამებეჭდა შენი წიგნი, რაზედ მიშობდი? მარამ ნათქვამია: რავდე-ნიც თვალი მოხსოა, იმდენი გულიც მოო-

სოფ. მეც კი მაქუს დანაშაული შენთან, რომ აქამდენ ვეღარც მე მოგწერე. ეჰ ძმაო! ჩემი გული ასეთ ჭირის ზღვაში გაება, რომ თავის თავიც აღარ ახსოვს... ხა! ხა! ხა! რა ამბავია სიკო? ეგ არის და, ეგ უფრო მიკლავს გულსა, ვისაც შევჩივი ჩემს მწუხარებას, სიცილად არ ჰკმარით, რასაკვირველია გაიცინებთ, მე გული მეწვის და თქუენ კალთა და ყოველივე ჩემი ნათქვამი ცივად გჩანთ... რა ამბავი სიკო? სთქუ შენ გარდასრად მიიღე ჩემი სიცილი სწყენად? მე ხომ კარგად მიცნობ, იშვიათი სიცილი ვიცი,, გ ა რ ნ ა ვ ი ც ი ნ ი მ ა შ ი ნ, ო დ ე ს ც ა მ ნ ე ბ ა ვ ს. მითხარ შენ გარდას, შენ როგორც გეტყობა არშიყი ვინმე შეყმნილხარ, რომ აგრე გულმტკივნეულად ლაპარაკობ და შენი სახის დამშვიდებაც ამტკიცებს, რომ შორს ფრინავს შენი აზრი. მართლად შაშო. მკითხავად გამოდგები, მეტად შემატყე. ვარ ერთის ჭირის არშიყი და აღარა აქუს გულსა სიმშვიდე და ღელავს იგი მგზავსად განრისხებულის ზღვისა... ხა! ხა! ხა! აი! აკი გითხარ, ვიდრე დაიწყე ხარხარი? ჭეშმარიტად უგრძნობ კაცთან ლაპარაკი და ქარის ჰყრობა ორივ ერთია. ჩემდა სამწუხაროდ უნდა გითხრა ძმაო შაშო, რომ,, რომლის კაცის მხრები შენისთანა უგრძნობ

თავს ზიდავს, სწორედ იგი მიემგზავსება ჩარვალდრის ცხენსა, რომელსა ტომრები გავსილის შილითი ჰვიდია და ზიდავს პატრონის ჯოხის შემწეობითა. მშვიდობით მამო, შენმიაც მოჰტყუვდი სომხისა არ იყოს.

დაჯექ, დაჯექ. ნუ სჯავრობ შენ გარდას სივო. რადგან სომეხი მომაგონე, წუხელ სომხის ქორწილში ვიყავ და გიამბობ იმათ წესსა. თუ მიჯნური ხარ გესიამოვნება სხჳა და სხჳა ამბავი. გამიშვი თუ გიყვარდე მამო. ჩემს გულში, იმდენი ალაგი სადაა რომ სხჳა და სხჳა ამბები დაეტიოს. რაში მეპრიანება სომხის ქორწილი და მათი წესი. მე ისეთი ამბავი მინდა, რომელიმაც ჩემს შემსჭვალულის გულს შვება მისცეს, მარამ რადგან არ დაგიშლია სთქვ, ეგების მართლად გავერთო. აი გეტყჳ:

წუხელ ღამ ერთს ჩემთ მეცნობთაგანს, კაცი ეგზავნა ჩემთან და შემოეთვალა, მამო მამო! ამაღამ ჩემთან მოდი და ჩემი ბედნიერება ნახეო. მე ცოტად შემიგვიანდა მიზეზისაგამო, მარამ მაინც კარგს დროს მივედი. ის იყო ტერტერი იდგა და ყუყურთიხავდა ძველს ტანისამოსს. რა გაათავა, შევმოსეთ ძველე ნავყურთიხის ტანისამოსით და გამოვემართენით სასძლოსთან, — გავგზავნეთცა ალაგი წინად, მივედით, სახლი დაგვხვდა ყცხოდ ხალიჩა-

ქეჩებით მოფენილი და მრავალნი აღნთებულნი სანთელნი განანათლებდენ სახლისა მის დიდებრ. ყმაწვილნი ქალნი, მდიდრად დართულნი, ჯერ-ჯერად თამაშობდენ მირზაიას. ფერფერამ მეფე-დედოფალის მცარედი ლოცვანი წაუკითხა, მეფე ჩუმნათან გამოვიდა და ქალთა ისევე იწყეს თამაშობა, მარამ სწორე გითხრა მმაო, რაც იმათ ხვეწნა ნდომებიათ, ის მირზაია იმათ არა ლარის. ჯერ ერთი ესა რომ კაცი ვერ სთხოვს ქალისა თამაშობას, იმათში უჯერობაა. იქ არის ხნიანი დედაკაცი, ის გამოიყვანს სახლიდამ ქალისა სათამაშოდ, მარამ სამინდლად ბევრი ხანი გადის. ჯერ მოთამაშე უკრავს და იძახის: „ჩემ კარა მერ არევე! აწჩანემ? ჩემ კარა!“ არ შემიძლიან თქუწნმა მზემ, რა ვქნა არ შემიძლიანო. რა დაიყოლიებენ, დასდგებიან თამაშოალიავს, უნდა გასადონ ქალიბი, ლოჩაქი და კაბის კალთები უნდა გაუსწორონ და შემდეგ დაუკრან სათამაშო ხმა მირზაიასი. რა გამოვა მოთამაშე, აღიტანს ორთავ მკლავთა ლაწვთა პირის-პირ, განივლის მკაცრე ალიავს წყნარის ტანის მოძრაობით და ქალთა გადაცან გადაძოცანით, შემოზრუნდება უკანვე აძავე წესით. ხოლო მეორეს და მესამე განვლაზე უმეტეს აჩქარდება და მკლავთაც სხვა განწესებას მისცემს, ერთით ღონიერ შემოიყრის

და მეორეს ათამაშებს, ვინც როგორ იჴმა-რებს ყურთ მოსასმენად, გარნა კარგ მოთამა-შედ მას უწოდებენ, ვინც ყველა სხეულის ჴმარობს და ათამაშებს, მარამ სწორე გითხრა ყმაწვილი ქალისათვის... მისი ყურება... არ ვიცი....

ამ გვარად მომატებულ ნაწილად და თით-ქმის სრულიადაც თათრის ქალები თამაშობენ, რომელშიაც ჴელებისა წევ-დაწევა თამაშობს პირველს როლს, მარამ როგორც ვსთქვ თუ უყურებს ყმაწვილი კაცი... ამ თამა-შობას ჰქვან ჩუსტარი.

ამის შემდგომად შემოიტანეს მეჯეხსაგან გამოზავნილი ალთავი, დიდი ხონჩა იყო და ზედ ეწ-ყო ალისფერი ხავერდის ქათიბა, სინჯაფით სავ-სე და უცხოდ ჩაფრასტით, კაბა თეთრის ატლასისა და მეორე ჩალისფრის გლასისა, ჰერანგი გლასისავე ზედ გამოჭრილის ხავერდის ოქრო-მკედის გულისპირითა, ჩუღლუქი ზამბაკი და საათი ოქროსი შესხვერის წმინდის მარწყ-ვითა.

შემოეხვივნენ დედაკაცნი და თვითოეულად გასინჯეს, დია უწონებდენ სიძეს მოსაკი-თხსა. ხოლო პატარძალი კუნჭულში იდგა და მყნით თვალთ მოფარვით იმზირებოდა. რა ყველამ ნახეს, წარსდგა ტერტერა და მათის წესისამებრ აკურთხა ტანისამოსი ესე, და რა

გაათავა, გამოვიდა ჩუენთან და თანავე კარნიცა გამოიხურნა. მე თუცა ისევე გავაღე და უყურებდი, მარამ დედაკაცმა ვინმე შემომძახა: ნუ იყურები ძმაო, ეხლა, კაცის თვალი წინააღმდეგია ჩუენთვისაო და მოხურა კვალადვე კარი. თურმე ესეც წესი ყოფილა ამათი, რომ მათ დედაკაცთ თანადასწრებით ერთი მათგანი გახდის პატარძალსა ტანსა, ჩააცმევს ამ მყვის გამოგზავნილს და ტერტერას ნაკურთხს ახალ ტანისამოსსა, ეგრეთვე თავს დახურვენ ზევრის თვალის შემწეობით და ამისათვის ჩამცმელი მიიღებს შეძლებისამებრ მეჯვარისა ფულლისა. მორჩენ რა ამასაც, განაღებს დახშული კარნი, შეიყვანეს მეფე და მოუყენეს მორთულ პატარძალსა. მცირე ლოცვები კიდევ წაიკითხა ტერტერამ და წაიყვანეს ჯვარის წერად საყდარში. გავყევით ჩუენცა. რა შევიდნენ, ერთმან ტერტერამ მეფეს და მეორემ პატარძალს ათქმევინეს აღსარება, შემდგომად დააყენეს და წესისამებრ დასწერეს ჯვარი, მერე მოიტანა ტერტერამ ორფერი ზონარი მწვანე და ალისფერი, ჩამოჰკიდა პატარძალს ყელზედ და ორნივ გახსნილნი წვერნი ზონრისა, დაბეჭდა წმინდა სამთელითა, დალოცა და ჩუენც მივულოცეთ და წამოვიყვანეთ დედოფლისავე სახლში.

რასაკვრველია პატარძალი რომ ყოველ-იყო მდაბალი კაცის სახლიდამ, რა მოვიდოდნენ შინა, უნდა დაეყენებინათ კარებში და ვისაც რა შესაწევარი ჰქონოდა, პატარძალისათჳს თავზედ დაეწყოთ, მარამ, რადგან სასძლო კარგის სახლიდამ იყო, ამისათჳს ეს ჩუეულება მაზედ აღარ აასრულეს. შეიყვანეს შინა, დალოცეს ქალისიძე,-აგრეთვე მახლობელთა ნათესავთა. ვახშამს გიახელით და დავიშალენით ჩუენ ჩუენსად. რა მოველ, ჩემს გამდელს ისევ ელვიძა, სანთელს უკანასკნელი პატრუქიღა შერჩომოდა, რომლის სინათლესა აჰყვებოდა ბოლი, ფეხის ხმაზედ მიცნა და შემომძახა, როგორ ისიამოვნე სიცოცხლე? ვერავრად, თითქმის ისევ მშიერი ვარ მეთქი. უიმე შვილო! ქორწილიდამ კაცი მშიერი, განა მოვა? ქორწილი ჩუენებურად წითელი ჯამის ტრიალი იქმნებოდა და ან მასპინძელი ძალას დაგატანს დალიეო. ერთის ბუთილკა ღვინოს დავიდგავს, თუ შენ არ ეცადე ხმას არ გაგცემს. ჭო! მე შემიყვანე მაგისთანა ქორწილში, ეტყოდა სიკო! ეგ სულ ყველა კარგი, მარამ ერთი ეს მითხარ შენ გარდას შაშო? ის ზორნცბით დაზეჭკვდა ქალისა, რასა ნიშნავს? ეგ იმას ნიშნავს სიკო, რომ ქალწულია და მეფე სამდღემდინ არ უნდა შეეხოს მას.

მაგისი რა მოგახსენო. აი, მე რამდენი ამბავი გიამბე სიკო, აბა ახლა შენ მითხარ: რომელის ჭმუნვის ზღვაშია შენი გული გაბმული? არა გესმია, ჭკუა კარგია, გარნა ორი უმჯობესიაო, იქმნება მეც მოგხმარდე, რა გითხრა მეტი, შენ 'ისევ ხარხარს მოჰყვები და! უნდა გითხრა რომ უმჯობესია მე შევხვდე მკვლელ დანას, ვიდრე მოცინარს ვისმე, მაშინ ოდესცა ვისმე შევჩივი ჩემს ნაღველს, — და ამისათვის გთხოვ, თუ გიყვარდე, ყური დამიგდე და თუ წამალი დაიდებოდეს რამე ჩემს სენსა მანუგეშე იმედიანის სიტყვებით.

მე ხომ კარგად მიცნობ, სიყრმიდამ აქამდე გაუბედავი და გამოუთქმელი ვარ და ესეც იცი, რომ ჩემი მიჯნური დიდხანს იტანჯვის. ოხ! მიჯნურობავ, შე წყეულო! კიდევ მომაგონდი? ვსწყევ ბედსა ჩემსა რომ შემრიცხა მეცა შენდა თაყვანის საცემლად. მე რა ვიცოდი თუ შენსა ბრწყალებსა ისეთი ძალი ექმნებოდა! რა გულსა ჩაჰკიდებდი, ვითა კაკაბი ქორის ჭანგთაგან, ვეღარ იხსნებოდა. დია გულ ცივად ვიცინოდი ჩემთ მეგობრებზედ, რომელთა გული დაგემონებიან მათდა სატრფოთათვის და ვიტყოდი: ვითა შესაძლო არს ამაყი ქალის გული ისე დამდაბლდეს და დამაბუნდეს, რომ სიყვარულ-

სათჳს არ დაარიდოს მან თავი თჳსი; არცა მგზნებარებსა ალისა და არცა მკჳეთელისა მახვილისა. ეხლა კი მრწამს; ეხლა კი დავეჭჳემ-მარიცე, რომ გული ჩემი იმობის ნაწილ-ნაწილიად, თუალნი ჩემნი მას მხოლოდ უცქერიან, წამწამში უმახიან და სულისა სულის მისი მოსვენა.

თითქმ იყო მაისობისა. სურნელიანნი ბუჩქნი შლიდენ თჳსთა ყვავილთა. ფრინველნი ეზიდებოდნენ მასალისა ბუდეთა აღსაგებლად და ნადირნი ტოვებდენ ხვრელსა და მიდიოდენ მთად. ამ მშუენიერის თჳს სალამოს გავედ სასეირნოდ, ვიშვებდი შეზავებულის ჰაერით შტოთ შრიალი და მაიზედ ფრინველთა სალამოს გალობა, მიმატებდა სიცოცხლესა. უკანასკნელ მზის სხივსა შორს დასავლეთი განათლებინა და აღმოსავლეთით შემოხდა ბინდი. დავბრუნდი რა შინათკენ, ვნახე ერთ ეზოსა კარსა, ერთი ყმაწვილი ქალი მიჭყუდებია და მახლობლად ალუვის ხესა ასეთი ფიქრით უყურებს, რომ ისე ახლოს მდგომარე, ვერ შემნიშნა მე. აჰა ძმაო, შენი თქმისა არ იყოს, მე რომ ლიტერატორი ვიყო კარგად აღვიწერდი მისსა სიმშვენიერესა და მისით ჩემსა საფრთხეში ჩავარდნასა, სოლოლ ვინანი რომ მე არა მაქუს ის ნიჭი, — მარამ რა საჭიროა ლიტერატორობა, დამწვარი გული სიყუა-

რუულისაგან ლიტერატურაც ყოფილა და პო-ეტიკაცა. მისი საჩივარი სულ პოეზიაა!...

მოკლედ გეტყვი მისსა ველუყცობასა, ვისი და გულისნადამ რომ მისი მგზავსნი ყოფილიყვნენ, რამინ და ზარამ უმეტეს ჭირისა ნახავდნენ. საზნელიემ გაჭვარა ეს ქალი ამ მოშრიალე ხესა, წასვლის დროს ყრთი შე-ეხრა და ვითა დამფრთხვალი ხოხობი, — შევიდა სახლსა. მეცა მოვშორდი ამ ალაგს, ღამე შევნელდა გულისხმიერ ჩემისა, მივედი შინა და დამწვარ გულიმან ისევ კარზე წევა, და-ვაპირე წავსულიყავ იმავე ალაგს და მენახა ის ქალი, რომელიზედაც ფერუდა შეწნების მეფე და იქ გამეთია, გარნა ამ დროს შე-მოვიდა კაცი ვინმე, ცოლ-ქალიამან ტალახში ამოსვრილი და ცალიდამ ფეხის თითებ. უჩ-ნდა, ჩემა მოიფხანა და ზარათი მოძღვა, შემ-დგომის აზრისა: «ხვალ ზალშა სადილი მაქვს და რაოდენიმე ყმაწვილნი ქალნი და კაცნი მეყოლებიან, უმეტეს კარგად გავატარებთ დროსა, თუ შენც ეწვევი შენს გრაფოლის, შენი თავის დამკვრელიც წამოიყვანე, მარამ უძველოდ კი უნდა წავიდეთ.» მე ამ კაცს უთხარ, მადლობა მოახსენე, ვიახლები. გავი-დი ესა და დავწექ მეცა, დიდხან ძილმა ვერ დამიხუჭა თვალნი, ტანი ჩემი აქ იყო და გული იმ ქალთან. პირველ ძმილის ყოფ-

ლოამდენ, სულ იმის ფიქრში ვიყავ და ის მიდგა თვალ წინ. რა მომეცალა გული, ჩამემინა, ძილში მერცხალთ ჭიკჭიკი შემომესმა, გავახილე თვალები,-ირიჟრაჟნა და ციხკარი ახალ განთიად ცაზე, ჩქარის გამვამით, მიეშურებოდა სამყოფად. საჩქაროდ ჩავიცვი, რა გამოველ, ის იყო გრიგოლიც მოდიოდა, მითხრა კარგს დროს ამდგარხარ, ჩუენ წავიდეთ შევამზადოთ და ისინიც მოვიყვანოთ. ჩემს გულს რა მხედების თავილა ჰქონდა. მე ზარს ჩაუარე. დილა იყო მშვენიერი. მზე ნელიად ამოხდებოდა და მხიარულიად თამაშობდა დილის სხივებითა, მხლებელთ მიებზედ. ხენი მლივს შეანძრევდენ წვერთა და ფოთოლნი, გაიშლებოდენ რა, გამოიცინოდენ შორის დაცრემლულთა ფოთოლთა თვისა. მე მივჰყევ ერთს ხის ძირსა, გული ძლიხავად გამიხდა და სული შეაჩუხედ, და ძალმა მხურვალე ლოდარაკმა, დამკარგვის ღრმა ფიქრში. უცებ სიცილის ხმა მომესმა, შევიხედე და ვნახე რავდენი ყმაწვილთ ქალთა ჩაუყვლიათ ერთმანეთისათვს ჯელი და მოდიან ხეივანზედ. მე სულ ვერ მივხვდი ვინ იყვნენ, ჰჯერ ისევ დილა შეგონა, დავხედე საათსა პირველი ეწყო, მაშინ მივხვდი რომ ესენიც მოწვეულთ რიცხვისანი არიან. ერთი მათგანი ჩემი მახლობელი ნათესავი

იყო, რა დამინახა, რას დგეხარ მარტო ძმაო? მე უპასუხე ალაგს ვარჩევ სად უფრო კარგი დასასხდომი მეთქი. მერე ხმამა: კარგი გემოვნება ჰქონია ამ შენს ნათესავს, რომ ვარდების სიახლოვეს ალაგი ამოურჩევია. შევხედე და რა დაინახა ჩემა თვალებმა? იგი, რომელიცა გონების ფიქრით აქამდისცა თვალწინ მიდგა!!! რა გითხრა ძმაო? და ან როგორ გამოვხატო მაშინდელი ჩემი მდგომარეობა? გულმა დამიწყო საშინელი ცემა, თითქო იწევდა მივარდნოდა მას და პირდა პირ შეეჩვევლი მახვედვე სიჩქარით; თავით ფეხამდე დამირბინა ჟრუანტელმა თითქო ვგონებდი, რომ თავსა ჩემსა ზედა აღმომდიოდნენ ახალნი თმანი, ზემოთმა ტუჩმა დაწყო კრძალვით კანკალი, ენამ ბორძიკობა და მუხლთა დრეკა! ერთი ეკითხა კაცს თუ რა მკლავდა? და ან რაზედ დავიკარგე ასე უწყალოდ? ვინც მინდოდა თვალი წინ მედგა და შორი გზა შემიმოკლო, და მისთვს არ ვწუხდი რომ მენახა? მარამ მრთელი გული ვერ განსჯის ამას, მრთელი გული არაოდეს არ ჰგვანებია წყლულისა გულისა, პირველი დიაღ ადვილად და გულიგრილად სჯის და ჰპასუხობს, გარნა უკანასკნელი უძლურებით და შიშით ბრკოლდება. გეტყვი შენა ძმაო დიდხნის ნათქვამსა: მიჯნურობა მისთანა არის, რომ

უსწავლელის გაასწავლებს და გასწავლულის დაამშვიდებს. საკვირველია რაზე ჩამივარდა ენა? არ ვიცი სხვაზედ როგორ მოქმედობს სიყვარული და მე კი რაც ენა არ დამიმოკლია, გაბედულობა ვერა მომცარა. რავდენი ფიქრი ერთი მეორის წინააღმდეგი წამოვიდგება მაშინ, ოდესცაა სატრფოს გინდა შეასმინო შენი მწუხარება, გსურს გამოუცხადო ერთგულება და სიყვარული, ჰფიქრობ: ვაი თუ გასწყრეს, ვაითუ გამკიცხოს და ვაითუ სამუდამოდ მომიშოროს! გიკანკალებს გული, გიშრება ნერწყვი, თითქოს ციების ხმაზედ ლაპარაკობ. შემდეგ შემოიკრებ რის ღონის-ძიებითაც არის განზნეულითა ძალითა და ცდილობ შეურჩიო შენს სატრფოს მისთანა წამი, რომელშიაც მხიარულებდეს, რომ გაბედვით უთხრა «მიყვარხარ!!!» მარამ, არა! ერთი შემოხედვა სატრფოსი სრულებით მოგიშლის შენს ახალ დაწყობილს პლანსა, თითქოს მაშინ ის სიტყვა «მიყვარხარ» ენას ისე მძიმედ აწევს, რომ ვერ აუტანია.

გრიგოლის სადილი კი დამავიწყდა. მარამ ჩემი საქმე მას ემგზავსება, ქოსას რომ უთხრა ყალმა. ეგ ზღაპარი ბევრჯელ გამიგონია, სხვა რამ მითხარო, ქოსამ მიუგო: მე ეს მწვავს გულსა და ამას ვამბობო.

უცხო ხარჯი ჰქონდა, გრიგოლს. საზანდარი

მღეროდა, ჩემი მეთარე თარს უკრევდა და ქალნი გრძნობით აჩვენებდენ თავსა, ნამეტნავად ამ ჩემის ცეცხლის მომღებელის. თვალები ცრემლებით ევსებოდა! ჩემთვის უმეტეს უცხო იყო ეს მეჯლისში, რომ გავიცან ჩემი სულის მხდელი და ორჯელ სამჯერ კიდეც გავაცინე. საღამოს ჟამს ავიშალენით და გავიარეთ ხეივნისაკენ, ვარდნი ადრე გაშლილნი ცვიოდენ მტოთაგან და საღილოოდ სხვანი გამოიცქირებოდნენ კოკორთაგან და თითქოს შესციოდენ ამ ახალ სტუმარს. რაცა განვაგრძელით, ყველანი თავთავისკვალიად კმაყოფილად შევექცევ და დავბრუნდით შინა, გზაზე ჩემმა ნათესავმა ქალმა მითხრა: დღეს როგორღაც შენი სახე მწუხარების ღრუბელსა დაუფარავს? მე აღარ დაუმალე მიზეზი. დიდად გაიცინა და მითხრა: მაშ შენი და ანა მოგიკვდეს, თუ ეხლავ მკლავ და მკლავ არ გაჰტაროსო! ხომ კარგად იცი, თუ კაცს გაუძნელდა დაახლოვება ქალთან, სხვა ქალი უნდა აშუაწროს, რომ ქალით ქალს მალე მოინადირებს.

პატარა დავაცადე, ეს ქალი გვერდით მომიყენა და მითომ ტუქსვის ხმით მითხრა: არ იცი რომ ახლა ქალების მეფობაო?

— ახლა რა არის მეთქი?

ახლა ისა, რომ ამ ყმაწვილს ქალს გაუ-

გდე მკლავი და შინ მიიყვანე. რუსობაა, კავალერობა უნდა იცოდეთ.

— თუ კი მექმნება ბედნიერება მაგათი ნებადართვისა, დიახ ბატონი ბრძანდები მეთქი. —

მინამ ამ სიტყვას დავასრულებდი, მის ბაგეზედ მცირე ღიმილმა გაირბინა და თანვე გამომიშვირა მკლავი. რა დავხედე მისთა ბუდეშუქთა ბროლთა თითთა, კნინდა სული ამომხდა. ჴელის ზურგსა მცირედ ყუვაროდა მწკვერტიანი ყოლში, ოქრომკედ გრეხილი მოვლებული და მარჯნისა ალისფერი გლისის სახელრი, ბანტის-გვარ გაკეთებული. ჩავძახე გულსა: იხარე გატანჯულო გულო! მისი მკლავი მაქვს, ვისთვისაც შვლოდავ. ვგონებ უფლო ჰკუასტერს, შენთვის მეა სჯობს!!! კიდევ ამოხვალო დასჯილო გულო?... ჩემი მხიარულება რაღა ვითხრა მმათ, ვგონებდი ციური მთვარე ჴელთა მიპყრია და ვარსკვლავნი მაცილებენ მეთქი. რა გული დამიმშვიდა ვკითხე:

— დიდი ხანია თქვენ აქ ბრძანდებით მეთქი?

— ორი თვე იქმნებაო.

— ეტყობათ არსად დადიხართ, რომ არ მინახვიხართ ამის მეტათა მეთქი?

— მაშ ვერ მიცნობდით აქამდენაო? ღიმილით სთქვა.

სწორე მოგახსენოთ, პირად კი არა მქონია

ბედნიერება და შორიით კი დიდი ხანია გიც-
ნობთ. თუმცა თქუჱნის ალყურსცხელის ღირ-
სებით სხვათა უწინ თქუჱნ უნდა გამეცანით.

— თუ ჩემს ცნობას ბედნიერად ხადი, აი,
მოხვიდოდე ყოველთვის ჩუჱნსა და ვიყვნეთ
მეცნობნი. აი ახლა მივიდეთ სახლი ისწავლეთ,
სადაცა ვზდგევართ და ყოველს დროს შეგი-
ძლიან მოხვიდოდე.

— მე დიდი ხანია თქუჱნი სახლი ვიცი.

— მართლიად? აბა სადეთ არის?

— პირველი ქუჩაზედ, მხარ მარჯვენივ, აქე-
დამ რომ მიბრძანდებით მესამე სახლია.
მართალს მოგახსენებთ?

— სწორედ.

— ალვის ხეცა სდგას თქუჱნს ეზოში მართალია?

— ჭეშმარიტად.

— თქუჱნ წუხელ დიდხან უცქეროდით იმ
ხეს შეფიქრებულის სახით. არა?

— ოჰო! შენ როგორცა ბეწყობა გითვა-
ლიერებივარ? რასაკვრველია ამ თქმას შესა-
ფერი პასუხი უნდოდა, მარამ ჩემს უპატრონოს
გულს ასე ეგონა, მყლამ ეს მელავზედ ევე-
ოდა, ჩაჩუმებულმა ენამ ესღა ათქმევინა
«რა მოგახსენოთ» ამის შემდგომ ლაპარა-
კმა მიიღო სხუა ბოლო და კიდეც მივედით
კარზედ, აღარ უშვებდი, მე ასე მეგონა
შინცა ასე მკლავ და-მკლავ უნდა შემეყვანა,

აქ გაილო მან მკლავი და გულმან მოწყა-
ლებით მადლობა მიბრძანა, თავი დაუკრა და
მოვიდოდი, მითხრა შემოდი შინ გაიცანი
ჩემი ქმარი და სახლიო. ქმარი ის იყო მო-
სულიყო აჭკალიდამ. შევედით პირველი ის
გამაცნო და შემდეგ ყამში ჩვენი დროის
გატარება. შეეტყობოდა ერთ ეჭვამნივე რო-
გორც ქართველის, მარტო ყუქმროდ შეჭყევე
ცოლისა და მერე რუსულად ვავლერის მო-
ყოლით, თუმცა კი გაიცანი მალო-დატანებათ.
სუსტი აგებულების კაცი იყო, რატომ სა-
ქელი წოდებული, პატარა ჭორელის თვალე-
ბით და თმათაგან მისთა ზოგ ზოგ ალაგიდამ
გამოიყურებოდა ჭალარა. მოვილაპარაკეთ
მცირედიცა, ავდგები და გამოვეთხოვე, მხოლო-
ვეს ორთა ცოლით-ქმართა, რომ ხშირად
მეველო.

რა შინ მოველი დავწევ მალიად, მარამ
ყმილილად გამოვათევე ღამე, სულ ის ქალი
მიდგა თვალ წინ და მის შვენიერება, უცდიდი
მოუთმენლად რომ მალე გათენებული იყო,
მარამ თითქოს განგებ, მე ისე გრძელი ღამე
ჩემთა დღეთა შინა არ მინახავს. ცისკარსა
ოდეს ზარსა სცემს, ავდგები, გარდვიწერე
პირს ჯვარი და ვიწყე დუმილი, თუ ვითა
წავიდე და ვნახო ჩემი მწველი, ის იყო
ფანჯრებშიცა შემოხდა განთიადის სუსტი

სინათლე, გავედი ბაღჩაში, მძინარეთა ვარდთა-აღვიძებდა დილის ნამი და ბულბულნი მოღა-რაჯენი შტოდამ შტოზედ გადაფრინდებო-დენ. შევკარ ერთი უცხო თაიგული ვარდისა და შემოველი ამ განზრახვით, რომ რა მივალ და ვნახავ იმ ქალსა ამ ვარდის კონას მივარ-თმევ და ვეტყვი: ვარდს, ვარდს გიძღვნი მეთქი. საათის ცხრაზედ სრულებით მზა ვიყავ, გამოვაღე კარები, დავადექ გზასა და არ და-ვივიწყე ვარდის კონაცა. — რა კარი დაუ-რეკე მათ, მე გულმა მიწყო რეკა და ბაგენი ამითრთოლდენ. ვარდის კონა ფიცხლავ ჯი-ბეში ჩავიდე. ბებერმა დედაკაცმა კარი გამი-ღო, ასე შევიშალე რომ უწინ ბატონი არა ვკითხე და ვუთხარ, ქალბატონი შინა ბრძანდება მეთქი? ბებერი კუდიანი დედაკაცი იყო, შემომხედა ჩაცვივნულის თავისის პა-ტარა თვალებით, გაანჩხლებულმა მითხრა: ვინა ხარ! თუ გესაქმება რამე, ბატონს რად არ კითხულობ? თუცა შევცდი, მარამ ერთის მხრით კი კანონიერად მოვიქეც: არა თუ გიყვარდეთ, კაცი ცოლითან სარ'მიყოლ მიდი-ოდეს, ქმარი რაში ეკითხება! მეც ალალ ბედზედ მოვისწარი: ბატონი იმიტო აღარ ვკითხე, ჩემო დედაო რომ, მე რომ მივ-დიოდი, შორს დავინახე ქვევითკენ მიმავალი. ისიც ჩემი ბედი, მართალი თურმე შინ არ

იყო. ამ ჩუჱნს ლაპარაკში ქალი მოსდგა კარებზედ და რა მიცნო შემიწვია, მაგრამ მივ-დევ და მუხლები მეკეცება. როგორც იყო შევედი, თავი დავუკარ, დაჯდომა მიბრძანა. და უჩიოდა: წუხანდელმა ღამემ ძილი არ მომცაო, მე მოვახსენე: თქუჱნი ფერი არ ამტკიცებს მეთქი. მწარედ გაიღიმილა. მეფე მარტოობას უჩიოდა და მითხრა: თუ ხშირად გვნა-ხავ, დაგიმადლებთო.

— თუ მით გასიამოვნებთ, დიახ მოხარული ვიქმნები მეთქი.

დღეს უმატეს გულის დასაწველოად ვნახე, მისთვის თუ რომ, უმეტეს შეეჩვია გული. ხადა ლოყბლის ფერი მოვის კაბა ეცვა, ატ-ლასის ხადა ლეჩაქიდამ სჩანდენ ოთხნი გა-დაკიდებულნი უცხოს ტანის მხრებზედ. ბო-ლოდ დაკულულებულნი შავნი ნაწნავნი, შალის ვარდის ყვავილიანი თასაკრავი ეკრა, წარბნი განზიდულნი იყვნენ, თითქო უშველო გულის შველად. დიდრონთ შავთ თვალთა, მოსხმოდათ ხშირნი გრძელნი წამწამნი. ზი-ლოვნი ნელიად თამაშობდენ, ბუნებით ფერო-ვანთ ლაწვზედ. თეთრნი კბილნი უშვენებდენ ბაგეთა და ბროლის მკერდსა ჯერეთ უწო-ვარნი ძუძუნი მყარად ასხდენ და მოდი ახლოა გამამტყუნე, გული რომ ამ არსებას არ ეთაყვანოს! მარა ეს იყო ჩემი ბედია. გამშორო-

დებოდა, გავევედრებოდი ჩემს თავს, რატომ ეს არ ყოფიხარ? და რატომ ის არა მეთქვი? და ახლოს ვიყავ დამავიწყდებოდა და ან ვიტყოდი ჩემი ვეტყვი მეთქი და დიდ ხვალიაობაზე დიდი დროს გავატარო რომ მე მას სასარგებლო გულისათვის ვერა გავუკეთებდერა, ეს დღეც ისე დალამდა. შინ რა მოვედი ჯიბეში ხელი ჩავიყავ დამშვენებული ვარდის კონა შემრჩა ხელ-ში, რომელიც დილის მზადებით წავიღე რომ მიმერთმევინა იმ განძრახვით, წყლიან რომ ვსვიქ. რაც ზევით შეგაწყინე, მართლა ბევრ რამეს განვიზრახავდი სათქმელად, მარამ პირად ვერ ვიქმნა ვერ ყოიხერ. ამაზედ ყმაწვილს მეკიდებოდა ცეცხლი, სხვებს ეტყებოდა და თავდახ არა ჰქონდა ზოლიო.

ერთს საღამოს წამოწოლილი ვარ ტახ-ტზედ და ამას ვფიქრობ, რომ რაც უნდა და-მემართოს ხვალი მაინც გამოვუცხადებ იმ ქალს ჩემს სიყვარულსა, რას მიზამს, სიკვდილზე უსაზღვრელისა ხომ არ არის, განა მისთა არა ავსცდები! ამ დროს შემოვიდა ის ჩემი ნათესავი ქალი და მითხრა: სიკო! მელი-ან გიხდით. მე გულის მაგიერ თავის ტკი-ვილი ყოიხარ, მარამ მიმიხვდა, გაიცინა და მითხრა: ვაი შენი ბრალით, რა ყმაწვილი ხარო? როგორ არ იცი სიყვარულის ასეთი მალული და საკვირველი მალი აქვს? რომ

თუ კალმა არ გამოხთქვა დაასევდიანებს; შენ არ იცი?-თუ თავი გტკივა მმარი გარეგებს და თუ გულია, — თქმაო.

გამოვიდა სამი დღე აღარ წაველ, მეოთხე დღეს ათ საათზედ მიველ და კიდევ ჩემი ზედი მარტო დამხვდა, მისაყვედურა საშინლად რომ სამი დღეა აღარ გინახვივართო, მარამ ჩემ გულში კი არ ჩამოიხედავდა, თუ ეხლა რა განმრახვით მოველ. ბაღჩაში გამიწვია და იქ დავდიოდით, ერთი ვარდი მოწყვიტა და მიათავაზა, მეტყველი, რა მშჳენიერიაო? მე მოვახსენე, მე რომ თქჳენი მშჳენიერება მენახოს ამისი რაღად გამიკვირდება მეთქი, მარამ ვაი იმ თქმას, კანკალის ხმით მლივს უთხარ, გაიცინა და მითხრა: მოგწონვარო? რომ ვიცოდე, თქჳენი მშჳენიერება მიიღებ-დეს ჩემს გულს, მონად ყმლვნი მეთქი. წარბები შეიჭმუხნა, შემომხედა მკვლელის თვალებით და მითხრა: შენ აღარ ხუმრობ? მარამ ამ გაზედვათა თითქოს გულიც გამი-მაგრეს, თუცა ლაპარაკში ცოტა ენა მებ-მებოდა. უთხარ, კი არ ვხუმრობ, მართლის გულით გეუბნები მეთქი გული დაწყლულდა შენგან, და შენგანვე წამალს ითხოვს, გემუ-დარები ვეგე, ორისაგან ერთი მიყავ: ან ამ სიტყვისათჳს ფრიად გამლანძღე რომ მეგე-ბის ჩემს გულს ეწყინოს და ისნას შენის

ადგილისაგან, თუცა ძნელი კია, და ან არა თუ შენგან წამალი დამედებოდეს, ნუ დაუტევებ. მან მითხრა: ლანძღვით არ გავლანძღავ, ამას კი გეტყვი რომ დღეიდგან პირველი და უკანასკნელი იყოს შენი ჩემთან მოსვლაო. თავი დამიკრა და შებრუნდა შინა. მე როგორღა დაუდგებოდი, წამოველ, ჩემს გულიზედ სთოვდა მწუხარება, ფიცხლავ წავწიე და დაუწყე ჩემს თავს ყვედრება: რა გენაღვლიებოდა თავო ჩემო. მის თვალთა წინაშე მომკვდარი იყავ, მისის შებრალებით, ვიდრე მისგან გამევებული და უნახავი მოვკვდე. მრთელი კვირა ამ გვარ ფიქრებით გავატარე, ჯოჯოხეთი იყო ჩემს გულში. კვირა საღამოს, ის იყო როგორც უნდა გამოვსულიყავი და ამევლო იმ ქალის სახლისაკენ და მენუგეშნა მით, რომ დამენახა მისის სახლის კედლები, შემოვიდა ერთი პატარა ბიჭი და მომცა ბარათი და თითონ მაშინვე გაიქცა. წავიკითხე კანკალით და ესრედ ეწერა: «თუ შეგენანოს შენნი ნათქომნი, მოდი, მარტო ვარ, დრო გავატაროთ, მარამ მეორის კარებიდამ შემოდი, ბაღჩაში რო გადისო.»

«კეკე.»

მე ამ ერთმა წამის მხიარულებამ დამავიწყა გარდასრული მწუხარება. წამოველ

მთვარე ცხადათ ნათობდა გარს·შეკლიოვეთ ცაზე და ცა ისე მოწმენდილი იყო, რომ მასზედ ბეჯითი თვალი ანგელოზის გარბენას და-ნახავდა, თუცა ჩემთვს ამ შემთხვევაში არ იყო საჭირო. მივედი და დაურეკე ნელიად მისკენ დანიშნული კარი და ველოდი, შიშით და სიხარულით ქალის ნახვისა, მცირე ხანს უკან მოხდა და თვით გამიღო კარი. ჯერ ჴმა არ გამცა, რა შინ შევედით სიცილით მი-თხრა. როგორ ბრძანდებით? ამასთანავე მანი-შნა დაჯდომა. გახლავართ თქჳენგან გამევე-ბული. უმეტესად გაიცინა და კვალად მით-ხრა: არ გავიგონია მდაბიური ანდაზა: ზა-ფრონი რომ ყმას უწყრებოდეს იმედიაო.

მე ამ თქმამ ფრიად განმაცვიფრა, გული შემიკრთა და აღარ ვიცოდი რა მეთქვა, ეს კი წამოვიბუტბუტე: ნეტარ იქმნას ყველა იმედი წადილისამებრ გულისა აღსრულდეს მეთქი. შებრალების თვალით შემომხედა და მითხრა: გამიგონე სივო: ეს უნდა იცოდე რომ დე-დაკაცები უმეტეს დაემორჩილებიან გრძნო-ბასა, ვიდრე მამაკაცნი, მარამ ჩჳენი საცო-დაობა ეს არის, რომ ლოჩაქის ნამყუსად უნდა დავიფაროთ უმჯობესი გრძნობა გულის და თქჳენ გეყჳდრით რომ ჩჳენ არცა გრძნობა გვაქვს დარცა სიყვარული ვიცით. მისთჳს თუ რასაკჳრველია რომ ჩჳენ თქჳენებ

თავისუფალნი არა ვართ და არა ვყვირით. ვაცების სიყვარული მდგომარეობს მხოლოდ ჟინიანობაში, მინამ ცდილობს კაცი ჟინი მოიკლას და მერე მისგან მშუენიერი ქალის სიყვარული მიემზგავსება მას, რომე მოწყვიტოს ვარდი, უსუნოს მაძღრისად და გარდაავდოს გზაზე. მარამ რამდენსაც კაცი დაუახლოვდება დედაკაცს, იგი უმეტეს იკვირვის სიყვარულითა, ხოლო კაცი იხსენება, თითქოს აღარც მას ხედვიდეს, რომლისათვის გახელებული იყო, თითქოს აღარც ისევე თვალები ჰქონდეს, რომელნი ოდესმე ერთი შეხედვა შეადგენდენ მისთვის სასუფეველს; ახლა სხვის თვალებს ეტრფვის, სხვისთვის მწველობს და სხვას შესტრფიალებს. მაშინ რა ქმნას დედაკაცის გულმა? ვის უთხრას თავისი სენი რომ ყველამ არ გაკიცხოს და ან ვის ეტყვის, ქალებისაც კი ეშინიან, მათცა ყური ჰქონდეთო: ბევრი, ბევრი, ბევრი დამაბრკოლებელი მიზეზები აქვს დედაკაცს უტკბესი გრძნობის გამოთქმისა, თორემ წელანაც გითხარ ჩუენ უმეტეს თქუენზედ გვეწვის, ვისთვისაც გული! განა მე არ მიყვარხარ? განა მე არ ვფიქრობ შენზედ? გარწმუნებ შენ თუ ერთი აღმოგითხრავს ჩემთვის, ნაცვლად მე ათასი! მარამ ამაონი არიან შენიც და ჩემიც ოხვრანი, ამად რომ

შეყუარებულთაგან იმ კაცთან ზეცაისა მადლით დ~ მისსა მცნებასა წინა ვერ აღუდგებით. თუ-რამ არ დაგიმალოთ დ~ გაგიცხადო რომ რა ჭეშ-მარიტად ეს კაცი მე მირთავდა მე ღირს ყოფის ვიყავ დ~ ჩემმა დედინაცვალმა მადლად მიმყიდა, მე მაშინვე ყოფიხარ ამას: ერთგული მეგო-ბარი კი ვიქმნები შენი, მარა არ მეყვარები კია მყოფი დ~ ისეც არის, მე მხოლოდ ვე-ცავ წმინდა გვირგვინსა დ~ არა ამ კაცის პატივისცემით მომდის შენი ქსლენი ტანჯვა.

მე მოვახსენე: მოვიწერე ყრმოწვილო! რა-დგან აქამდენ დამარჩინე, რომ შენით ზაგე-თაგან გამოხდა ჩემთჳს სიცოცხლე, ახლა ალერ მოჭკვდები. არა ყურწყი სიზმარეულთად სჯერით კაცის პირ ყოფილთმწინავეს, თუ ზოგნი ერთნი არიან ამ დაწინმოყუაშში შენი მნიშვნელი. კაცი მართალია დააწიწყედებათ სიყვარული მადლე, მის, რომელთ ყუყვარით ენით დ~ არა გულით, თუ რემ ჩემებრ დამწუარი გული სიყვარულისაგან, გევიცებით, საყუარელად შეუცვლელი დ~ დაუბერებელია. ჩემი გული ყველასზედ გეთანხმებათ, როგორც თქუენ გწადდეთ, ოღონდ ნუ განმშორებთ. ამ დროს კარის რეკის ხმა მოვიდა, ავჳზდგე სხჭა-როდ. ხელი ჩამოვართვი, მსურდა მეკოცნა მან პირი წამოიხარა, მისმა მადლმა, ვითა ანდამატისამან, მიმაკრა ხავერდისამებრ ლოყა-

ლითა ზავეთა და კიდეც ვერა კარებს: მთვარე ყმაცდეს ნათობდა, გული დაწყნარებული დავდექ გზასა და ნელის ბიჯით შეველ სასიამოვნო ფიქრში: ყველზ ვნახე მივრბი, კიდევ დავწყნარდი, ვნახე კიდევ სირბილით შევაღე ჩემი ოთახის კარი. მომაცდენულიად გახარებულის გულის ეტყობა ნელი ველარ ყველია.

რაღა გითხრა ძმაო, ხშირად დავდიოდი ასე რომ ერთი დღე არ მენახა, ასე მეგონა არ დაბადებულა ის დღე ჩემთვის მეთქი და იგი ცა სიყვარულით აღმავსებდა, მარამ მე ხომ იმის დაკარგვა არ მიკლავს გულსა, როგორც ის სიტყვა, რომ კაცებს ყვედრიდა მეუხანათობაზე და თითონ აღმოჩნდა, განა არ ვიცოდი დედაკაცების სისუსტე; მარამ რა მექნა ჩემი სული იმის ჯელ'ში იყო და ყოველსავე, თავისა არ იყოს ბალი, ბალის ვეყუნებოდი.

რომელიმე დღიდგან შევამჩნიე, რომ ამ ჩემს მეთარეს ელიაქიანდარეზა და ყიჩემოთაც მიჭყავს თავისა დასაკრავად და ან როცა ერთად ვართ ალარც ისე მეხუმრება და ამ დამკვრელის ყუყურებს თითებში და ესეც კრძალვით ხანდისხან გადახედავს; ხომ კარგად იცი ძმაო, ვისაც კაცი ეტრფის, თუ ან სხვამ ხმა გასცა, ან მან სხვას გაუცინა გული უკვდება, და ახლა შენ სთქვ, მე ასე გაგიჟებულსა

მისთჳს და ამის მხედავსა, რა გულითა შემორ-
ჩებოდა. მე ეს ჩემი მეგობრე, დავტყუებსე
რომ უჩემოდ იქ აღარ წასულიყო, ეს იმ
ქალის შეეტყო. ერთს დღეს მივედი, დიდ
შეწყენილის სახით დამხვდა, ბევრი ვეხუმრე
მარამ ისე გულითი ვეღარ გავაცინე, მე
სწორე გითხრა ძალიან მეწყინა, თავი დაუ-
კარ და გამოვედი, მომძახა ნუ დამივიწყებო.
იქმნება საუკუნოთაც მეთქი. მოვედ შინა,
გულმა ლოდნება დამიწყო, მას აქეთ აღარ
გავიარე უმეტეს, მისთჳს რომ ის მუნწი
მეთარე ხშირად ჭყვანდა!....

ამ დროს შემოალო ერთმა კაცმა კარი და
სთქუა: სიკო! ამდენის ყბედობით არ დაიღა-
ლე? და ან ღმრთისა არ გეშინიან რომ შენ იმ
ქალზე მაგაებს ლაპარაკობ, ემართლები ჭეშ-
მარიტად, დღესაც ის შენთჳს სული დაზნეუ-
ლია და შენ რაებსა სწამობ. მერმე გაალო
კარი და სთქუა: რომელი კაცი შერჩომია
თავის სატრფოს ბოლომდინ, რომ ეგ შერ-
ჩომოდა. ჩუენ კაცთა ბუნებით ეს სნეულე-
ბათა გვაქვს, რათა გარდავარდეთ ერთის დე-
დაკაცისაგან მეორესთან, მინამ, ვიდრე, ვპო-
ვებთ მისთანა დედაკაცს, რომელსა მივაჩნდეთ
საზიზღროდ, მისთჳს გავგიჟდებით და მას უტყე-
ვებთ, რომლისათჳს ვიყავით წინად გაგიჟე-
ბული. შემოალო მესამემ და სთქუა: ძმაო

თანახმა ვარ შენის ჰაზრის. პატიოსანი დე-
დაკაცი, არამედ თჳსსა პატიოსნებასა, მი-
ლიონ ფულად არ გაჰყიდის, თუ არ სი-
ყვარულიზედ. ყველამ ვიცით იმ დედაკაცის
პატიოსნება და ფასი ამ წმიდის გასხოვლე-
ბული სიყვარული და რა დასაჯერია რომ
ამის შემდეგ ის უმგზავსი შეიყვარნა, მა-
რამ კაცების ბაზა ეს არის, რა დედაკაცს და-
უახლოვდებიან მიზეზების კრებას მოჰყვებიან.
უცილოდ იმ ქალის ამ კაცისათჳს ეს შეუ-
ძნევია და განგებ რომ დაიშლევინოს და ისევ
წინანდებურ დაუწოს გული, ისე ჩუმნებია
სახე, ვითომ ახლა სხვას გარშიყება. ქალმა
ხომ ისე იცის, რა დატყობს სიყვარულის
გული გრილობას, იმის თვალწინ, რომ გაა-
ჯავროს, სხვას ეწონება და ელიმაზება და
მიჯნურობაც ხომ იმ გვარია, ერთისა მეო-
რისაგან მცირედი ბევრად ეწყინება. ვსთქვათ
ნამდვილადაც იცოდა ამ კაცმა რომ იმ ქა-
ლმა სხვა შეიყვარა, ისეთი ყმაწვილი რო-
გორ იყო რომ ან კი შეამჩნევინა, როგორ
არ იცოდა რომ ვინც ქალს უყვარს თუ წი-
ნააღმდეგად იმას გაუხდა ვინმე, ქალი თვა-
ლის დასანახავად მოიძულებს.

ამ ფურის მგდებელმა შაშომა სთქვა:
რას ამბობთ? ვინ ამართლებთ დედაკაცებს?
დედაკაცები! დედაკაცები! ძნელი საცნობლები

არიან, ზოგჯერ მივიხვდებიან მძიმე დაფა-რულის შენს ჰაზრსა და ხან არცა ესმისთ ცხადათ ქმა. ეს რომ დედაკაცმა წაიკითხოს დაიყვირებს სამდურავით «სიცრუეა» გარნა როცა მათ უწოდებენ ანგელოზებად, გაშ-ლილ ვარდებად, თავდახრილ იად და სხუა. ყვავილად, დიდი მადლობელნი არიან, ეყ-წმუნებიან მართლად რომ ან ვარდნი იყვნენ იგინი და ან სურნელებანი. ის კი არ იციან რომ პოეტნი ფულისათვის ადიდებდენ ნე-რონს ნახევარ ღმერთად....

ამ კაცებში ვინ მართლად ანზობდა, შენ გაამართლე პატივ-ცემულო მკითხველო....

დავით თაზიევი.

მეფის ირაკლის წიგნი, სპარსეთით.

ქ. მრავლისა მისდა წერად, არამედ არა ვინებე უმეტეს ამისსა წერად, რათამცა არა უმეცრებამან ჩემმან, და ბუნებამან ვითარმედ უძლოს საქმეთა ცხოვრებისა ჩემისათა, და ჰყონ გონება ჩემი და განმაკვირვონ, ესე ვითარითა ჭირითა, და განსაცდელითა. რამეთუ ვიქმენ მრავალითა წელითა მნახველი, და შემჰსწრობ, და განმცდელი ყოველთა ჭირთა ავთა, და ყოველთა შჳენიერთა, და წრფელთა და ყოველთა: გემოვანთა.- რომელიმე წარმოვსთქჳა თჳთოეულად, და ან ვითარმედ მივსწვდე მე, არამედ მოვალი და მოვლებული ვჰყოვ, და ვიკადრებ წერად და ვითხოვ უფლისაგან ვედრებით, რათამცა ღირს-მყოს მე უღირსი, საქმესა ამას სასურველთა, ყოველისა სასიხარულოსაგან, უმეტესად სასიხარულოსა ნებასა ჩემსა და აღმისრულოს ნება ჩემი ღმერთმან, და მახილვოს შვენიერი ედე

და კეთილ-ნაყოფი მზებრ ბრწყინვალე პირი შენი, ტანი იგი მოხდენილი გულისა და გონებისა.......... ჩემო ბატონის-შვილო ბატონო....... შენი ყრმები, უმსახურო, და უსიამოვნო ძმა ბატონის შვილი ერეკლე, ლამაზს თვალებზე და პირზე კოცნას ვაძ-ღრებ, მერე წიგნი მოგეწერათ, თექჳსმეტ ქრისტის შობის თთვეს, ენკენის თვეს მოგვივიდა, ასე გებრძანათ რომ შენის წიგნის მოსვლამდი კინლამ გავგიჟდითო. წიგნისა და ამბვის მოსვლამ ასე გაწყინათ, მე რომ მომაწყევინოს ღმერთმან, ყოვრო უნდა მაშ ბიდამალი შეიქნათ, მაგრამ ექვსიოდ ალაჯი კიდევ იქნება მანდამდინ. სხჳა აქაური ამბავი ეს მოგახსენო, რომ აზალი რომ შარშან წამოვიდა გიორგობის თვეს, თუ არ ვიცი ღვინობის თვეს, იმ მანძილიდამ ორი დღე გამოვიარეთ, და მესამეს მანძილიდამ დილაზე ავიყარენით. ოთხი ალაჯი გამოვიარეთ და ჩამოხვედით, ნახევარ საათი რომ ჯერ არ გამოსული-იყო, დაიძახეს, ყაენი შეჯდაო. ბინა აქ დაადგო, თითოს ღამის ქერით წავედით, სანამდინ ან ჯარის კაცი, და ან ჩჳენ მოვემზადებოდით, ყაენს ორი ალაჯი გავვლით. შევსხედით ჩჳენცა საღამოზედ, და ღამით წინ და წინ გავესწრო კელმწიფისათჳს, ორი ათასი ყარაულისათჳს, და ერთის

აჯარისან ზღვისათვის ეზმანებისა, თქუჱნ წინ წადითა, რაჲჱნ იმათ რომ ყელმწიფისაგან წინ გვნახეს, დაგვაყენეს, რომ ყელმწიფესთან იარეთ თქუჱნაო, ამაში ყვან სამი მაშხალა გამოჩნდა, დავდევით, მოყვადეთ და ყელმწიფეც მოზმანდა, და იმის თიფში გავერიენით. დავიწყეთ სიარული, იმ ღამეს მთვარეც იყო და მოვადევდით ერთს ყუზის მთასა, და კლდეს, ცუდა ათი ათასი კაცი შემოვედით ვიწროში, რომ ორი სამი ყურემა ალაგ-ალაგ თუ გაიმართებოდა, ერთი ასეთი ციოდა რომ თითქმის დაგვყინო, ცხენი და კაცი დაგვყინოდის ამ ვიწროში ეს ჯარი, დავდევით ამ სიციეში ჭიმახიან ალლასალლას! მაგრამ ერთი ასეთი დაფრიალდის ჯარი, ვეცით ერთმანეთსა გულია-ფიცხვი ცალკე ჩავიყრევინით ხოლმე, და ცხენმა და კაცმა და მუხლების მფვრევა, ცხენის წისლისაგან, რასაკვირველია რომ მეფად ვამლიდით ფეხზებ, მაშ რა ექნათ, ამ ყოფაში ვიყავით სანამდინ იმ ხევს მოვრჩებოდით, ის ხევი ნახევარი აღაჯი იყო და ხუთის საათს ძლივ გავედით, მოვსწყდით კიდევ მთასა და კლდეს დიდსა, ვიარეთ და არ ვიცოდით თუ სად მივიდოდა ყელმწიფე. ამ ზევრის სიარულში, ჯარიც დიდი დაიღალა, და თავწვრილიათ დაიფანტა. იმ დღეს გვეგონა, იმ

ღამეს ვიარეთ, მეორეს დღეს რომ დასამხ-რდა, ყაენს კაცი მოუვიდა, რომ ნასარ-ხან დავიჭირეთო, და ჯარი გაექცავათ. მასუკან ყაენიც მიბძანდა, აჯიხან-ბეგს სალხათი ყუბო-მა, და ყარაყუთის მიმბამებსაც. იმ საღამოზე სპილოს სანახავათ, წაიყვანა მე, და ყაენმა და-მინახა, ნასარხანის გათავება და ფარდაში ბძან-დებოდა, დამიძახა და მიბძანა შენც წამოსულ-ხარო? მე მოვახსენე, მაშ ვისთან უნდა და-მდგარიყავ მეფეო, მიბძანა ბარაქალა! გარ-გა გიქნიათო წინ ქორწილი ყოფილა, მიბძანა რომელიც გინდა აიყვანეო, მეჩველ ერთი ქალი ავიყვანე, მიბძანა კარგა გაამდიდრეო, თავი დაუკარ და წამოველი. იქ დავდეგით ოთხს დღეს, სანამდის ზინა ხერიბარში გა-მოვიდა, ხერიბარი დიდი ვიწრო ადგილია და იმისთვის შეეკრა ნასარხანს ის გზა, ზინა რომ მოვიდა ფიშაყურს, შემოვედით, ოციოდ დღეს იქ დავდეგით, მესამეს დღეს რომ აყრას ვაპირებდით ალიხან მირზაც მობძანდა, ყაენს ისევე ჩემთვის ებძანებინა ჯარშიბაშის პირით, რომ შენთან დადგესო, ასი თუმანი ინამი უბოძა, და მესამეს დღეს გამოვედით ფიშაყურიდამ, ერთის ქალაქს ათევგის წყალ-ზედ მოვედით, ჯისირი იდვა, გავიარეთ ზედ, ასეთი დიდი იყო რომ, ცხენი ვერ გავი-ლოდა იმ წყალში, ამას გარდა კიდევ, ერთის

წყალის სხუასხმოვადეგით ჯელიამ ჰქვან, იმას ცხენით გავედით, იმას იქით ჯაანზე მივედით და მეტად დიდი წყალი იყო, მაგრამ იმა-საც ცხენით გავედით, იმას პირზე ერთი ქალაქი იყო ლოაყრზე, ექვსი მანძილი იყო, ზინა იქ დავდგით ყაენმა, თადარიგით წავიდა, ვიარეთ და რომ მივახლოვდით ლო-ყრის წყალს, ქალაქს პირზე ჩამოუდის, რომელიზედაც გასავალი იყო, იმათ შეეკრათ თოფხანით, ამაში ამაზე აღარ მიზმანდა ჯელ-მწიფე, რის ალაჯზე ზეით წავედით, ჯერ ყარაულები გავიდა წინ, ყარაულის უკან ჯელ-მწიფემაც გამოაცყურა ცხენი, ასიოდეს ყუ-ლით თითონ გავარდა საჩქაროთ, ამასობაში გაწყვა წყლის პირზე მემარჯვენე და მემარ-ცხენე ჯარი, შეიქნა კიდევ გიწროობა ამათი, რომ ვერ დამიწერია, თითქმის მივადევგით ერთის ლოაგს, იქნებოდა, ერთის, ორის გყურნის გამოსლა, აგვი ქალაქი იყო რომ, ლასტეის ხიდს რომ ზარზარი გნსკორბდეს, ასე ზანზარებდა, და რაც ჯარი იყო ყველამ ზედ გავირბინეთ, და წყალში რომ შევედით, ორი ყრმის ტოლი გზა მჭიდ იყო, ამას თუ გარდასცილდებოდა, იმ წყალში გაცი სა-ფლოიზებისაგან ველარ ამოვიდოდა, გაიჭედა აქ წყალში ჯარი, და ცურვა დაიწყო ცხენებმა, ვიდეგით ერთის ალაგსა, და გვ ცუ-

რევდა ცხენები შიგ, მოგვხედა ღმერთმა და გამოვედით, მივედით და ერთს მხარეს ჩამო-ვხედით, თურმე ერთი ხანი, ლაყურზე საშ-ვებელად მოვიდოდა, და შიგ კი ჩამოგვე-რია, ერთს ორს დასცას ყუზრმანეს, და ასს ყველის, მივიდენ და ყათლანი ყუყუმს, იმაში ჩუმნი გაცუცნილ დაესწრენ, და ცამეტი თავი იმათაც მოართვეს ყაენს. ეს რომ გარდასწყდა, ამაში ლაყურის ხანის ზაქარიას მოციქული მოვიდა, შემოეფოვალი, პაცვარა დამცალეთის მაჰმ-შაჰსთან გაცს გაგზავნით, და რასაც ის მიზმანებს იმას ვიქო, შენის გზავნილი ჯანა-ზარის, ეს ჴელმწიფეს იწყინა, ადგა იქიდამ და ნახევარს აღაჯზე დაუდგა, ყუჩმანა, თუ მოსვლი გარეგიათ, თუ არა და ხვალი იერიშს მოვიცდენით. მეორეს-მესამეს დღეს თითონ მოვიდა, ჴელმწიფეს მოუთხრა შეგმასწყული ცხენი ყუზომა, მას ყვავან იმანაც, ორმოცდა ექვსი სპილო მოართვა და ასი ათასი თუმანი ქალაქს გამოართვეს, ზინაც რომ მოვიდა, წავედით შუას ანზარში ჯანანზათისავენ, და გავედით გიდევ ერთს წყალს, იმას იქით გიდევ ერთს წყალს გავედით, იმან ბევრი საქონელი წაიღოსა ჯარისა, იმ წყალის იქით ერთი ქალაქი იყო ხაზრი-ინდი ჰქვან, იმის გვერდზე დადგა ჴელმწიფე, დაუძახა ყოველის საროქარდებსა, მიმბაშს, იუზბაშს,

და დალარა-ბაში, ყუზმანა ბევრი კაი სიტყუა იმე დიანი, ჯერ წყალობა, და ბოლოს ეს ყუზ-მანა, აქედამრომ კიდეც გაიქცეთ, სადა გა-ქცესით გზა რომ მოარჩეთი, ისევ ნამუსიანათ დავიხოცნეთ ისა ჰსჯობსო. ჯარმაც კაი სიტყუა მოისმინეს, ლეკიით და თოფჩიის დოგ-ლიათით, თოფჩის ბედნიერს ეხოცს, ვერ და-უდგებიან ისინიო. ამაში რომ ვიყავით ექვსი მანძილი გვაკლდა, ერთს მანძილზე კიდევ წინ წავედგით, და ბინა იქ დაგვდო ჴელ-მწიფემა. და წავედით მარჯვნეთით და მემარ-ცხნეთი, თიოთ დაწყობილინი წინის ყარაულით თოფხანიითა, და ზამბურაკის სროლითა და მი-ვიწყერნით დიდისა ერთისა სავალისა, და ყა-რაულები მოუვიდნენ თავები მოიტანეს, და დაჭერილი კაცები მოასხეს, ყარაულები ერთ-მანეთს მოსდომოდნენ, ამ ჩუენს ყარაულებს გაექცივათ, და შიგ სანგარში შეეყარათ. შე-უთვლეს დიდს ჴელმწიფეს კიდევ, ისიც წყსით წაბძანდა, და ითონები ლეკის წყალობა გვაქუს, რამდენი ყარშევაგი ჩუენ იქ დავიჭირეთ და რამდენი მოიწყუნა, უცხო ნადირი იქ მო-კლეს, მივედით მაჰმად-შაჰს სანგარის სიახლო-ვეს, ორი აღაჯ ნახევარზე ჩამოვხედით, იმ ღამეს ყაღაღა იქნა რომ, ახლაც ყველამ იარაღით შეიკაზმოსო, უწინ ყადაღა ჰქნა ჴელმწიფემ იარაღის ჩაცმულობისა, რომ

ჯარი არ გაისარჯლოსო, და მას უკან ისევ ყუმბარა ჩაცმა. მეორეს დღეს გვეგონა შებმა და აღარ მოხდა. მოუყარეთ იმათის სანგარს ზეიდამ, დავდევით. მესამეს დღეს დაეწყო ჩუენი რაზმი და წავედით, მივედით იმაზე მზათ, და არ გამოვიდნენ, მივედით და მოახლოვებით ჩამოვხედით, პატარა ხანი გამოვიდა დაიძახეს ყაენი შეჯდაო, გავედით და შეიქნა რაზმის წყობა, და ჯახაირჩი დააქვეოთეს, და ყუმბარა, დასცხეს: იქითა, აქეთ! თავის შვილს თავისი თოფი მიაბარა, და ალიმების გახსნა ზმანა, და თოფხანაც წინ გასწიეს და ერთმანეთში თამაშობა შეიქნა; ჯერ იმათი მართალი ჯარი არ გამოსულ-იყო. ერთი საღათ ხანი გამოსულ-იყო, ისიც გაჯავრებული იყო, ვითომ ჯანაზათიდამ მოვიდოდა...... იმათ ყარაულები შეყრილ იყვნენ და წაერთმიათ..... გაჯავრებული გამოვიდა, ოცდა ათი ათასის გაცით, მასუკან კიდე ხან-ლოვრან გამოვიდა, ის კიდევ ულიდესის ლაშქრით, მარჯუენივ კიდევ ჩუენის ხანჯარის ზიმა შვილი მოვიდა, მაგრამ მკარი აჰკრა, და გვერდზე მოგვიარა.... ორსა დასცხსა ყაენმა, იმაზედ ყუმბარა, შუაზე ხანიდროვან მოვიდა, და მარცხნივ საღათ-ხან, შეიქნა დიდი ომი, ჩუენ მარზასთან ვიდექით ის ჯარი რომ გვერდზედ მოგვექცა, ის

იმწამზე ზურთხავით გაიცანეს, და ხანჯალანის ბიძა შვილიც დაიჭირეს, ამაში სადათ-ხანის დასცამ გააჭირა საქმე დიდად, და ყაენისაგან კაცი მოუვიდა ნასრულა-მირზას, ავლიცეთ, და ღმერთის შეეხვეწეთ, მაშინვე გარდმოიხცა და მიწას ავლიცა, და ისევ შეჯდა ცხენზე, მარცხნივ კიდევ გაცყდა ხანის ლოვრანის ჯარიც, და თითონაც დაჰსჭრეს, და გაიქცა, მაგრამ სადათ ხანის ჯარი არ დაიძრა, ამაში აქ სპილოთ მოჰყავსთ, აქ დაჭერილი კაცი მირზასთან მოუდისთ და ვეხვეწებით ყოველისა ღმერთისა, როდის რომ ისადათხანის სპილოს ჯაზაირი ჰკრეს რომელში თითონ ზედ იჯდა ისიც დაჰსჭრეს, ერთი ჯაზაირჩი აუხდა ზედ, დაიჭირა სადათხან, და ჯარი მასუკან გაიქცა, მოიყვანეს მირზასთან სადათ ხან, შეინახეს. მასუკან ჴელმწიფეც მობრუნდა, მოვედით ჩვენს სადგომზედ, ომი შუადღისას მოგვიხდა, და ჩავიდა მზე და მოვბრუნდით. მეორეს დღეს სადათხანმა, თავისი ჯარიც სულ ჴელმწიფესთან მოასხა. . .

. . . .

. . . .

ქუჩაში დილაზე ჴელმწიფე შემობძანდა დიდის რიგითა, და ზამბურაკის სროლითა. ასს სპილოზე ჯაზაირჩები შეესხათ, და შილანგით მოუძღვებოდენ წინ, შევედით ჴელმწი-

ფეს კარამდინ მივყევით, ჴელმწიფის სასახლე შიგნით ციხეში იყო, მობძანდა და ჩამოხდა .... ზარბაზნის სროლა რომ თითქმის ის ჭანაზათი დაიქცა, მასუკან ჩუენცა წამოვედით თავიანთ სახლებში, მესამეს დღეს ერთი თქრიალი, და თოფის სროლა მოხდა, თურმე გვიდალოცვეს, ყაენმა შვილს დასტას უბძანა, ამაღამ თქუენ გასწრივეთ ომი, და ხვალ ღმერთი ვართოვებსო, იმ ღამეს ყველამ......... დღეს წავედით, ჴელმწიფე შეჯდა და ერთს ოქროს მეჩითა იყო, ჩარდახი ჰქონდა, და იქ დაბძანდა, და ყაითანი ბძანა იმ ქალაქისა, ღმერთიმან იმდენი დღეთის წყალობა მოგცესო, რამდენი კაცი, დედაკაცი, და ყმაწვილი იქ მოკლეს, დიდი ყაითანი იმათ დაემართათ......... რაცა უნდოდათ ჯავაირი, ფლური, ოქრო, ვერცხლი თუ რაცა კაცს უნდა, ყოველისფერით აივსნენ, მაგრამ ჩუენ დიდად უსამოვნოთ დავრჩით, ამიტომ რომ ჴელმწიფის ბძანება არა იყო, და ვერსაით გავედით, ექუსი-შვიდი კაცი გავეპარეთ, და სახრალოთ......... თავი მოხვედრილიყო მსყუბუქით, მალე მორჩა, მაგრამ ჩუენს გაგზავნილს კაცებს, ხუთიოდ ცხენი და ფანცი ფყურცი რაგინდა რამე ეშოვნათ, მეორე დღეს ყაენმა ისევ მაჭმად შაჰს აპატივა, და ჯარი ისევ დააბრუნა, მაგრამ ახლა......... მასუკან

ყაენი დაუმოყვრდა მაჰმად-შაჰს, ნასრულის მირზასათვის, ძმის წული მოართვა და ქორ-წილი იყო, სამი დღე სულ ჩირაღდანი იყო ქალაქში და შიგ წყალში ნავები ჩააყენებინეს, და შეაბეს შუშხუნით, მაგრამ კაცი...... დიდ მარხვაში იყო, და მასუკან აგრის გზა შეიქნა ჭორათ, და ჯერ მართა-ლი კი არა ვიცოდით. დღესა ერთსა კარზე მივედით, და მაჰმად შაჰ დააპატიჟა ჴელმ-წიფემა, მეჯლიში ქნა, და ნიზამ-მალომ-ლოუქე ყამარადინხან, და სარმუჰამად-ხან........ ორნივე უწინვე დაიხოცნენ, და სხვა ვინც დიდი კაცი იყო ყველა დააპატიჟა, მაჰმად-შაჰს ჯიღა დაუყრჭო, და ხმალი შემოარტ-ყა, და ჴელმწიფობაც იმასვე დაულოცა, და ამისს დიდ კაცებს უბძანა, თქუენ ამას აგრე არ ემსახურნეთო......... რომ თქუენ ამას არ მოსხლომიხართო, სადაც ვიქნები ექუსს თვეზე აქავ დავიბარებითო, და ყაენმან ვიზამ ყვე-ლასო. მეჯლიში რომ გაათავა იმ დღეს ალიხანს ცხენი მოუყვიდა ჴელმწიფისაგან, მეორეს დღეს ფიშხანაც გამოუვიდა, და იმ სალამოზე...... არ ენახა, და ზოგი რამ სიტყ-ვები და წყალობა უბძანა, ორმოც და ათი თუმანი იმას უბოძა, და ორმოც და ათი მე მიბოძა, და მეორე დღეს ორისს მაისს, ჴელ-მწიფე გამოუდგა, ხუჯისხი სიტყვით შიგ და-

ჩვეული წამოასხა, და ხაზინისა [illegible] მოწყალე-
ხენო, სხვას გარდა...... [illegible]
მოაქცევით, ვასი [illegible]
გადმოთქმულიც ისე, და [illegible]
ლიხასი აიასი თუმანი, [illegible]
სიმეთე გასინჯეთ, ჩემი [illegible] და [illegible]
ერი წყალი. ჯარისოდენა იყვა [illegible]
ლიაყრის წყალზე მოვიდა...... [illegible]
ალაჯზე ზეიდამ ამოვიდნენ და იქ [illegible]
იდვა წყალზე, და ზაქარია-ხანიც [illegible],
დიდი ვემშვაშიც მოართვა, და [illegible]
ტყვე ჰყვანდა, ჯარისოზე კაცები [illegible]
ჯელთმწიფემა, და სული მოაკლეფინა და ზაქა-
რია-ხანს აჩუქა, ამ ამბეში...... თვე და [illegible]
ყრის წყლიდამ რომ წამოვედით, სამი დღე
იცოცხლა, და თქუენი ჭირისა სანაცვლოდ
შეიქნა ის დღე შენის თავისისა, და შენს
მტერს დაუდგება, ამისთანა დღე, ლოცა-
ლდ ქრისტეანე კაცი ვიყავით, რომ ჩვენ....
კაცს რომ ამისთანა ამხანაგი მოუკვდეს
შენ იცი, დასაჯვლისა, სხვა აქაური კიდევ
აზე რომ, ინდები გვაშინებდენ მარისათი მო-
ვასწრობითო, და ღვთის თავს იწვიმებსო, და
ვერარ გვავლითო, და მართალიც იყო, ითითო
ასეთი მტვერი...... ყოველდღიურ, ახლა დამ-
ნელოდის, როგორც შუალამე, იმისთანა ნავე-
ლიაა. იმისთან ეს რომ გარდასწვდის, მოვიდის

ერთი საკვირველი ქარიშხალი და წვიმა-ქუ-
ხილი, რომ აღარც კარავი დააყენა, და სიცივე-
შიც მალე დიდი დავკმართა..... გამოვიდის-
ერთი ახეთი სიცხე გამოყუშვის რომ რა მო-
ვიგონო და რა ვქნათქვა? იმდენი ღმერთმა
ღვთის წყალობა მოგცეს, რამდენი სიცხემ
ჯაფა იქ გახვეთქა, ამაში მოვედით ჰდაანზე,
და ახეთი გადიდებული იყო, რომ ზღვრს აღია-
ვს..... ჰდახაირის გაწევა კი არ იქნებოდა.
რომ მოვედით ვნახეთ ჰ.სირი გამწყვილდა-
დიდ ნაშეღწნავით გვეწყინა, და ვმოვდენით
ზედით ქვევით ჰისირის გადებასა, და არ დაა-
ყენა, მასიყვან ყავენმა ზმანა და სული ნავით
გამოვიდა ჰაერიც..... პირზედ დავდევით
გამოდმა, სანამდინ იყვანა ჰაერი გამოვიდოდა,
ერთს დამეს ერთი შაქარი მჯსა და ერთი
მეჰოლტე, და ერთი იეთიში, ოუსყვა ჩქვან, ეს
სამნი გამეპარნენ, და თიხა ცხენები წაგვასხ-
ხეს და ლოაყრის მიმართეს, და მოვგვიანოთ.....
სოლიომან, პერთენ, ცალკე გამოყუდნენ, ას-
ლონ, დავით და გივი ერთს მხარეზედ გა-
ვგზავნე. ყავენი იმ დღეს აიყარა და წამოვი-
და. ძაგრამ ჰდენ გეჭოლ ისე არ გაჭირვე-
ბოდეს ამ ყოფლოში, მე იქავ სადილობამდინ
ყოვლე ახლიანს.... ისინიც, დავიწყე სიარული
და წამოველი, დიდგა სიცხე, დიდ ნაშეღწავით
შევაჭირვა. მე ჩქარა გამოვგერ, და ყოფლოშია

რომ შემოველი, დამიწყო გულის სუსტო-ბა, და ერთი ბეწვი გამიწყდა რომ ცხენიდამ არ გადმოვარდი და ჩემთან ჯიმშერის მეტი არავინ იყო, უთხარ, ჩქარა.... და ველი რომ ჩავიყვავ, დამწვა, უბეში ჩავისხი და პირი დავიბანე. გამოვაჭენე ცხენი, და ქარი მომე-დინა. . . . .

. . . .

დავარდნოდა, მაგრამ უცხო ცხენი იყო, შე-ნმა მზემ ასეთი ცხენი იყო, რომ ჯანაბათს ინდებმა, ოც და ათი თუმანი მაძლიეს, და არ მივეცი. და ამან მოინდომა, ავდგე და მივეცი ის ცხენი ჯანაბათს ვიშოვე, ამაში ჯულიამ.... და იმაზედ ჯაისირი იდვა და გამოვიარეთ, მოვედით ერთს ალაგს, და ჯარის ხანიც მო-ვიდა იქა, იმ მანძილზედ მე ცხვება დამაწყე-ბინა, ხუთ ჯერად გამაცივა, სამი ჯულაბი დავლიე, და ლიმონით მოვრჩი. იქიდამ ავიყ-რენით, და ალიხანიც ავათ.... იმანაც ჯულა-ბები დალივა, მასუკან ათეგის წყალზედ მოვედით, ჯერ იმ მანძილზედ ალის მირზას ასი თუმანი ინამი უბოძა, და მე ორმოცდა ათი თუმანი მიბოძა, და მასუკან ჩვენი ხანიც ნახა, და თითო ცხენი ვიღებ გვიბოძა, ხანს უკან ხაზრალით ვაზმეყეიც ავათ გაგვიხდა, და შენი ჭირი წაიღო, და ახლა ფეშაურს ქვეიდამ, ორს მანძილზედ ვიდგვართ, და არ

ვიცით ღმერთი საით წაგვიყვანს, მე ბატო-
ნებთან და შენთან ბევრი სიჯალოთი და სირ-
ცხვილი მაქვს... თუ ღმერთმა ჰპატარა ზეით
შემოგვაყენა, ხომ ლჴითიით ვიდეთ შევიძლებ
თქჳენს სამსახურს და სიამოვნეს, თუ არა და,
რა გაეწყობა? პართიენი ამ წიგნის წერაში
აქ არ იყო, შაყრის წავიდა და მე მითხრა:
თუ ამას წიგნი მისწერო, ჩემ მაგიერ სამ-
სახურის... თქჳენიცა და ჩემიცა და მე მიყუ-
რეთ რომ ზიმია შევიქენ, და ლისწყულიცა
მეავს, ბატონი ჩემი ლისწყული როგორი ქა-
ლია, ან მაგისი ქმარი როგორი გაყიდეცი
შექმნა? მომწერეთ ჩემის ძმის ანბავი და მა-
რიამის ანბავი მიმბანეთ რამე. დაიწერა ხუთს...

ეს წიგნი მოწერილია მეფის ირაკლისა-
გან მაშინ, როდესაც რომ ყმაწვილობისა
ჟამს იმყოფებოდა სპარსეთში, სადაცა რო-
გორც იციან მკითხველთა ისტორიიდგან
აღიზარდა; როგორცა ჰსჩანს წიგნი მოუწერია
თავის დისათვის, მხოლოდ არა ჰსჩანს რომელს
წელში მოუწერია, თუმცა შეუძლებელია არ
იყოს მოხსენებული მეფის ირაკლისაგან რიცხვი
და წელი. ზოგერთს ალაგს ამისათვის სხედს წერ-
ცილები, რომ ნამდვილში სიძველისაგამო-
ალარა სჩანს. რ.

რომელიმე შემთხვევულებანი

მეფე ირაკლიზე

ჩინებულის საქართველოს, თამარ მეფე, რომელისაც დასაწყისსა შინა 13 საუკუნესა ეპყრა მას, არა თუ მხოლოდ ივერია, არამედ სომხეთიცა და ადერბეჟანი ყაზვინადესამდე, ყოველითა მცხოვრებითურთ ტრაპიზონამდე და კილიკიამდე და ბრძანებლობდა რა ყოველითა მცხოვრებითა კავკასიის მთებთასა, იყო მეუღლედ დიდის რუსეთის თავადის თეოდორესი.

1787 წელსში კიევსკასა შინა, ოდესაც ეკატერინა იმპერატრიცამ ნახა იმპერატორი იოსებ, მისს თანადასწრებითა პრინცის დელინისა და სეგიურისასა და სხვათა მოხსენიებთა თანა, ერთ გზის, სადილსა შინა, ოდესაც ფრიადღე-რივოს დიდსა მიანიჭებდენ ყურადღებასა სამხედროსა დიდებასა და მეყურყევლობასა შინა, იმპერატორმან იოსებ მოაგონა, რომ დაავიწყდათ ერთი პატარა მეფე, რომელიც თუმცა შემცირებული არს სამფლობელოთი და ლონის-ძიებითა, იმყოფება რა მეზობლად ერთა მძვინვარეთა და სარწმუნოებითა მომ-

ძლიერთა ხელმწიფოთა შორის, ოტტომანიის პორტისა (ოსმალოსისა) და სპარსეთისა, გარე-შემოზღუდულნი მეკობრთა, მთიურთა მიერ მოუსვენებელთა კავკასიისათა იცავს სარწმუნოებასა და სამეფოსაცა, რომელსაცა ემოწმა და აღიარა თვით ფრიდერიკოს დიდმაცა. მოუწმაცა პრინცმან დელინ: ეგე არს საქართველოს მეფე ირაკლი მეორე, მეფობს-რა 42 წელიწადი თავისუფლად, მან დაამარცხო არარატთან რვა ათასი კაცით ქართველით ოც და რვა ათასის მხედრის მფლობელი ყაენი აზატხან და დაადო ერევნის მაზრას სახსრით თუმანი და თხუთმეტი ათასი მანეთი თეთრი ყოველ წელიწადში ხარჯად, რომელსაცა აძლევდნენ მას ოცდა ხუთს წელსა; შეამოწყვნა ოსმალთა სამხედრონი ერთსავე დროსა, რომელსაცა რუსეთმა დაჰკარგა თავრიდი, რომლისათვისცა ეკატერინა დიდმან წარმოგზავნა ანდრიას კავალერია ალმასით მოჭედილი მეფესა, და კავალერია წმინდის ეკატერინასი დედოფალს დარეჯანსა და თორმეტი ხელი ტანისამოსი; მასვე დროსა ქარიმ-ხანმა სპარსეთის ვექილმა, მშვიდობის მეგობრობისათვის შეწოდებულმან თავისა თვისისა ორქილოდ (გინა ვერისად) მიიღო წიგნი ოსმალოს ხონთქრისაგან, რომელიცა სთხოვდა მას, რომ შენ დააზიო ლომეფეც-

ხვერით საქართველოსა ჯაჭკვითა, ვინაჲ-დგან მან აღზიოსრა საქართველოსთან მოსამ-ძღვრე საჳამოლებით (მაზრებით) და წარმო-უგზავნა წყალობის წერილით ორი ჯელთ-თავსი ტანისამოსი, მახვილი, ცხენი მშუნი, ხანჯალი ძვირფასი, ცხენი აღკაზმულობითა და 12 ათასი ოქრო თავისის ქისისა ქარიმ-ხანისა, ეს ფული ახლაც ასე იწოდება. აჰა საბუთი, გინა დამტკიცება, რომლითაც დამ-ტკიცების საქმელი ქართველისა და საქართვე-ლოსი, გინა გურჯისტანისა.

თ. დიმ. მაღალოვი.

რამდენიმე ჰაზრი საზოგადოს

ცხოვრებისათჳს.

კაცი არა კმაყოფილი, უზომოდ, თავისის თავისაგან, ამტკიცებს სისუსტესა ანუ უძლურ-ებასა; ხოლო კმაყოფილი, უზომოდვე — უგუნურებასა.

რიგიანად საუბარი და მოქმედება ჰბადებს

კაცში რომელისამე გვარის ყუვლებასა; ყუვლება ესე გვარი ყოველგან მძლეველობს ყოველგან მოიყვანებს კაცსა პატივის-ცემისა და სიყვარულისა.

ცუდი მიმოხრა აფუჭებს ყოველსავეთითქმის მაშინაც, როდესაც თქუენა ხართ გონიერნი და მართალნი. ყოველს საქმეში ყოველსა ზედა უმთავრესი — მიზეზია, და უკეთუ თქუენ ბოლო-გიძსა წარიდგენთ საფუძველიანის მიზეზისა, მაშინ თუთ უსიამოვნონი საქმენი წარიმართვენ ესრედ საამოდ და სასარგებლოდ. რომელნი არიან შესაძლოთა, წარმართვა მათი უმჯობესად.

გვითარებთ რა საზოგადოსა ცხოვრებასა, გონებასა ჩუენსა არა ჰმართებს არა ოდეს მონება და მორჩილება სხვის ჰაზრთა. თქუენ ჰმართებსთ, რათა განაყენებელითა წრე საკუთრისა თქუენისა განმსჯელობისა და არა რა შეიცანით თავში მოწმობათამებრ, წმინდად კაცობრივეთა. უკეთუ თქუენ წინადაგიდებენ სხუათა და სხუათა ჰაზრთა, ამორჩიეთ რომლისაცა ამორჩევა ჯერ არს, უკეთუ არა არს შესაძლო ამორჩევა არცა ერთისა მათგანისა, დაშთით იჭვნეულებასა შინა.

ყოველსა საგანსა შინა არს ვითარიმე ხრიყულიება ანუ ღირსება დაფარული; გამოჩენა მისი არის ხელოვნება კარგის გემოვ-

ნებისა. ბუნებითი ბოროტება ჩუენნი იძულე-ბულ გვყოფს ჩუენ, რათა ვეძიოთ ნავლუ-ლევანება ანუ ბიწი სიმრავლესა შინა სათ-ნოებისათა, ვარჩუენოთ მას ზედ თვითი [illegible] ვჰბეჭდოთ იგი მაშინ, ოდესცა დარწმუნე-ბულნი ვართ, რომელ ამ გვარი შემძლებლო-ბა წარმოვიდგენს უფროოდე ცუდსა ბუნე-ბასა, ვიდრე სიჭარბესა გამსინჯველობის ნიჭისასა. რომელიც მოთმელისა სიცოცხლესა თვისსა აცთენებს შემძლებლობასა შინა სხვას ნავლულევანებათა, იგი აცთენებს მას დიდ სამაგლიად.

დ. ჭ.

სხვა და სხვა ამბავი.

სალოცვების ფურცელზე.

ნება მქონდეს რამდენიმე სიტყვა წარსულის 1858-ს წლის, დეკემბრის ცისკარში დაბეჭდილის სალოცვების ფურცელზე ვსთქვა რამე.

მე რა მრჯოდა ამაზე მეტი რამ, მაგრამ რადგანაც ჩემზედ ამბობენ, მე დიდად ვემწე-ოდე ყ. რ. ვეროესელიძეს, ქართული ჟურნალისათვის, ამისათვის ყარის ვერ ვიტყვი: გულით და სულით მინდა, ქართული ჟურნალი იყოს საქართველოში საყვარელი. მინამ ქვეყანა ზრუნვიდეს მზის ჩარხზედ. ოღონდ ქართული ჟურნალი იყოს და ღმერთის თავდებად გამოვდგები, ჩემთვის სულ ერთია, თუნდა ყ. ვეროესელიძე იყოს რედაქტორად და ვინც გნებავთ, თუნდა სხვა, ოღონდ კი იყოს.

იმ დღეს ერთის შეყრილობაში შევედი, რამწამს დამინახეს, მაშინვე ყ. ვეროესელიძეს დაუწყეს გმობა და თან მე მაყვედრიდნენ: ემანდა შენი ვეროესელიძე, ემანდა რა დაყუ-

წერია ცისკარში, თავის სალაყბოს ფურცლე-ლშიო? ბოლოს შევიტყე რასაც მეუბნებო-დნენ, ვთქვ: წავალ და ყურადღებით გადავი-კითხავ მეთქი.

«ყაზახზე გამოვიდა; ფენომენისაკენ წავი-და და სხვანი... ამის კითხვა რომ დავა-სრულე, ამ დროს კი. ვერესელიძე შემოვიდა ჩემთან და სამდურავი ვუთხარი. — «რა დასაწერია ამ გვარი იმაზე მეთქი?» ყოველისფერით და-მარწმუნა, რომ ფანტაზიით იყო მოხსენებუ-ლი და არა პირს ვიზყლმეთ.ეს ხომ კი. ვერე-სელიძემ დამარწმუნა. ახლა ჩემს აზრს ვი-ტყვი იმ დავარყულის გვამზე. თუ რომ სა-ზოგადოება იმ გვამზედ ფიქრობს, მაშინ ამასაც ვიტყვი, რომ მე იმ ყმაწვილს კარგა კარგად ვიცნობ; თვით იმის მეგობრისაგან ვიცი ნამდვილად, რომ უკეთესი ყმაწვილი კაცი არ უნდა, ის არის ყოველისფერით და, რაც მეფეს ირაკლიზე არის დაწერილი, საწყალიო, ის არ შეეხება მეფეს ირაკლის, ის სხვა აზრზედ არის დაწერილი და სხვა გვარად გასაგონი. მაგრამ ესეც უნდა მოგა-ხსენოთ, რადა ვქადაგობთ, როდესაც ჩვენს ნაკლულოებას გვამტყუვიან რასმე? — იქნება არ ვიცოდეთ, რომ ყოველი ადამიანი თავის თავზე დაჩრდილებულია ყოველთვის და თავის ნაკლულებას ვერას ხედავდეს? ეს თქმა

დიდი სჯია დამცველებულია საქმით, რომ რაც უნდა შეცთომილებაში იყოს ადამიანი, ვერ დაინახავს თავის თავს ამის დროს.

ევროპაში, იმ უდიდესს და უსაკვირვე-ლეს გემებზე რომ სწერენ და აყვავდ ახსე-ნებენ, მაშ რა უნდა ჰქონან ამისათვის იმათ?-ჩვენის აზრით, თავი წყალში უნდა გადიგდონ, მაგრამ არა! ესმით და მომავლისათვის ფირთხი-ლობენ? ერთი გამოჩენილი გვამი. ქალა-ქის ბაზარში მიდიოდა, ბაზრის თავში ნახა, აყვავებული ხალხი რომელსაც მახვევიან და სი-ცილით რომელსაც შეჰყურებენ მაღლა კედელ-ზედ. ესეც მივიდა, შეხედა რომ ამის უშ-ვერი კარიკატურა დაეკიდნიათ, ყველანი იმას შესცქეროდნენ და სასაცილოდ იგდებენ. ამან თავის მოსამსახურეებს ჩამოაღებინა ის პატრეტი, თავის უშვერი კარიკატურა და კედლის ძირში სკამზედ დაადგმევინა, მობ-რუნდა და მხიარულად ხალხს უთხრა. — «იქ შორს კედელზე ვერ დაინახავდით რიგიანად, აქ ახლოს უფრო კარგად გაარჩევთ და უფრო ბევრსაც გაიცინებთ.»

არ ვიცი თუ, რად გვეჯავრობთ ნაკლულოვანების თქმასა ჩვენზე? — თუ გნებავთ პირველად ჩემ-გნით დაიწყეთ: მე დამგმეთ, მე გამლან-ძღეთ და რაც უარესია დაწერეთ ჩემზე, დი-დად მიამება, ვინ იცი, იქნება მეც ბრმა ვიყო

ჩემს თავზედ. მაშინ თუ თავს მართალსა ვგრ-
ძნობ მოგახსენებთ, თუ არა და, სიამოვნით
დავჩუმდები. ჭეშმარიტად!
აბა როგორ არ ითქვას აქ? — როდისაც
თავადის გიორგი დავითის ძის ერის-თავის
გაყრილობის კომედია ითამაშეს, ის ზნეო-
ბითი კომედია და ჩვენი დიდი საგრძნობელთა,
რა ყოფა იყო, ანუ რა მახილი! სწორეთ
ვიტყვი, ყოვლისა ერთმა ვერ იგრძნა ის კარ-
გი ზნეობითი კომედია და სასაცილოდ მიიღეს,
ვითომ: გაცინებისათვს დაუწერიათ. მე ამას
რასაც ვამბობ, მართალია: საზოგადოების აზრი
კარგად გამოვიკითხე მაშინ ამაზე.
აბა, ესეც როგორ არ ითქვას აქ? — იმ
შეყრილობაში, ზევით რომ ვსთქვ, სადაც
ყ. ვერესელიძეს ჰგმობდნენ დიდად, იმ სალა-
ყბოს ფურცლისათვს. იმ ანბავში, ერთი პა-
ტიოსანი ადამიანი შემოვიდა, იკითხა. — „რა
ყოფა გაქვსთ, რა ანბავიაო? — „ყველამ ერთ-
პირად ლაპალა-ჭყო და ყ. ვერესელიძეს გმობა
დაუწყეს: აი რა დაუწერიაო?“
იმან გაცინებით უთხრა. — „არა! მაგ სა-
ლაყბოს ფურცლებს ვერესელიძე ხომ არა
სწერს, -სხვაზედ თქვა. — ესა და ეს თავადის-შვი-
ლი ჰწერს და არა ვერესელიძეო.“
ამ სიტყვაზე ცეცხლს რომ წყალი და-
ასხა, ისე განელდნენ ყველანი და ერთმანეთს

ცქერა დაუწყეს დამშჳდებულის სახით და ბო-ლოს ერთმა თქვა სიამოვნით:

— ჰო, ეგვი! იმან რო დასწეროს, შეეფე-რება და ამას იქით კიდევ მოვიწონებთ მაგ სალიაყბოს ფურცელსაო.

ჰა ჩემო ჴელმწიფეენო! ამაზედ მე აღარას ვიტყვი აქ.

თ. ალექსანდრე ვახტანგის ძე ჯა. ორბელიანი.

მეგდიას მოსვლა სპარსეთში.

ცხრაას ოთხმოცდა ხუთ წლამდე, ვიდრე მეფედ შეიქნებოდა მუხამედ ხუდაბენდი, სპა-რსეთში იყო საშინელი სისხლის ღვრა და ხოცა ერთმანეთის. რა გამეფდა მუხამედ ხუ-დაბენდი, დიდი მშვიდობიანობა ჩამოაგდო, რომლისა მიზეზით ხალხმაც დიდად შეიყ-ვარა, ახლე რომ თითქმის მარტო უმოსამსა-ხუროდ დაიარებოდა ხოლომე ისპაჰანის ქალა-ქის ქუჩებში, სადაცა მანამდის ვერა რომე-ლისა მეფესა ვერ შეეძლო მარტო სიარუ-ლი. ხარკი შეუმოკლა ქვეშევრდომთა,

დიდის სიფრთხილით ხარჯევდა ხაზინიდგან ფულსა, ქვრივთა ობოლთა ეწეოდა და მირ-ზათა ვერ შეეძლოთ მოტყუება, რადგანც ყოველისავე კითხულობდა, თავადაც ჭკვის მო-აწერდა. —

ამ დროებში ყიზილბაშებში წინათ მეტ-ყველობდენ მეფის მოსვლისა, რომელიც ჰსცხოვრებდა მესამეს საუკუნეში და იყო ესე-ც ერთი სალოცავთაგანი. ეს უნდა გიცოდეთ რომ, სპარსელებს დარწმუნებით ჰგონიათ დღესაც, რომ მეფეი არ არის მკვდარი, რადგანც იყო წმინდა კაცი სპარსეთში და მოხუცებულებში შევიდა, განშორდა სალო-ხთა, განვიდა უდაბნოდ, სადაც მოკვდა და სახლში კი დაავდო ხმა, რომ რამდენსამე ასს გინა ათასის წლის შემდგომ მოვა სავსე დიდებითა და ყოველთა მორწმუნეთა ყი-ზილბაშთა განუღებს კარებს სასუფეველისა-სო. ამბობენ რომ ეს წინასწარ მეტყველობა ვითომც ყურანშიაც იყოს, მაგრამ უბედუ-რება ეს არის, რომ ძალიან ძნელის სიტყ-ვებით ჰსწერია, და ვერ შეუტყვიათ რომე-ლის წელიწადში მოვა, თუმცა ბევრსა ცდი-ლობენ გამორკვევასა. რადგანც სწორეთ არ იცოდენ მოსვლა, ამის მიზეზით მეფის სა-სახლეში რამდენსამე მოსამსახურეთა მზათა ჰყავდათ ყოველთვის მშვენიერი თეთრი ცხენი

ძვირფასის სამკაულით შემკობილი და ალვირ ადკაზმული, ამისათჳს რომ ყოველს წამს მოელოდნენ. მაგრამ დროება მიდიოდა და მეგდიავი არსად სჩანდა. ბევრი ურწმუნონი ამახსნენ რომ თავის დღეშიაც არ მოვა, და ესე ურწმუნონი რასაკჳრველია სიკუდილის მიეცემოდენ ხოლომე.

მუხამედ ხუდაბენდის მეფობის დროს, რა ზოგი ერთი შეიქნა ურწმუნო და აღარ იჯერებდა მეგდიას მოსვლისა, მაშინ პირველმა მოლლამ შეიხ-ულ-ისლამმა, თავს გამოიდო შეცთომა ერისში და ახსნა ზნელითი საცთუმათი, რომელისაცა მეფემა მადლობა უბმანა და შეცთომისათჳს მრავალი წყალობაცა აღუთქუა. მოლლამ რამდენჯერმე გარდაიკითხა, შემდგომ გამოცხადებით თქუა, რომ ზმანებელი ხმელეთისა უეჭველად უნდა ამ ერ სამ დღეში მოვიდესო.

დიდის გულის მოდგინებით შეუდგნენ მომზადებასა; ყოველთანი ლოცულობდნენ და ჰსწეროდნენ ანდერძს. შახმა ბძანა განშვენება და მშვენიერად მორთვა თავისს სასახლისა; აურაცხელნი ცხენები ოქროს რახტის მქონებელნი, მზამზედ შეკაზმულნი იდგნენ მზათ თავლებში; რადგანაც იცოდნენ, რომ მეგდის ნადირობა უყვარდა, ამისთჳს რამდენიმე მოსამსახურენი ქორმემებრიანები იდგნენ სასახლე.

ლის შესავალს კარებთან. ყოველ ღამ იყო ჩირაღდანი, თითქო ქალაქს ცეცხლი ეკიდე-ბოდა. ხალხი მოუთმენლიად შესცქეროდა და ხან ცასა და ხან შარა გზასა, და მოელოდა შემავ-დრესა დიდის წინასწარ-მეტყველისასა.

მეხსმელი ყოველზე ცხადად აჯერებდა შვედის მოსვლისა და ამისათვის ხვალეცა მოუ-მზადა მასწავლებლად, რომელიც ახლოვდე-ბოდა წარმოუდგენის მოსვლისა ამის ჟამში... ეს ვიდეგ ცოცხალ! რადგანაც რომ უნდოდა ყველა-ლად აღსასრული და ყოველი გადასახადება იმ სოფელს, განიზრახა სხვა პატივის გარდა, მიეცემა თავისის ყმოსავლების ქალისა, რომელსაც ერქვა ზულეიხა. ყოველსავე ქორწილისათვის მზად იყო, მხოლოდ აკლდა ერთი საგანი.

ეს უნდა ვიცოდეთ რომ, ზულეიხა იყო იმ ვარდისაგანი, რომელთაცა ხშირად აქებენ სპარსეთის პოეტები. ზულეიხა თუმცა იდგა მშვენიერს ბაღჩაში, მაგრამ რადგანაც ჯერ იყო უმიჯნურო, ამისათვის ზეწოდებოდა მარტო-ება. ვერცა ერთის სულიერსა ვერ შეეძლო იმის სადგომში შესვლა, მინამ სამჯერ ფე-ხი არ დაერტყა ატაკზე და იმით არ შეეტყო-ბინებინა: სურდა მიღება თუ არა? უთვა-ლავნი თვალნი და მარგალიტნი ბრწყინავდნე-ბდნენ იმის ტანზე, ოთხ კუთხ ბადლებისა,

ჭერამდის იდგნენ ატანილნი წითელი სავერ-დის ბალიშები. ხსუა და ხსუა გვარნი ფშაველნი განამშვენებდნენ ყუსამყურესსა ალოაგსა ოთახში.

საწყალი ამა სამდიდროსა ზულეიხა ხშირად სავალალოდ ამოიოხრავდა ხოლმე ნადირ-ბეგის მოგონებაზე, რომელიცა იყო მოყვარული ნათესავი. ნადირ-ბეგი იყო ახალგაზრდა ყმაწვილი კაცი, წლისა ოცდა ხუთისა, პირველი მშვე-ნიერი ვაჟკაცი მთიელის სპარსეთში და საყმაწვილოთ ერთად შეზრდილი ზულეიხა-სთან, მაგრამ ოთხის წლის წინათ რაღაცა საქმეში შენიშნა შახმა და გადაკარგა ისპაჰა-ნიდამ. სიზმარშია თუ ცხადად, ზულეიხა იგონებდა ნადირ-ბეგსა. იგონებდა იმა ბედნი-ერთა დროებათა, რომელშიაც ყმაწვილობა გა-მოუყვდებოდნენ ხოლმე პეპელებსა და ერთად ტკბილად ბაღში შექცეოდნენ.—

მისა ჰკვირობდა და თითქოს კიდეც წუხ-ბოდა, რა ხედავდა რომ თავის ქალი შეგდლის მოსვლაზე იყო გულგრილად; აწუ-ხერე მამა ამის მხიარულებით აროგებდა ქალსა, ეტყოდა ხოლმე შეგდლის მოსვლა, დიდებასა და ყოველივესა, რაც კი აწყოა ყოფნის პირველის თავში; მაგრამ საწყალის მამის ყურადღება ეს იყო, რომ ქალის ფიქრშიაც არ მოსვლიოდა.

ზულეიხას აცვლიდა დღეში შვიდ ნაირს კაბასა: მოახლენი დღეში ცამეტჯერ

დაბანდნენ ჯელოფირსა ვარდის წყლითა, ვარცხნიდენ თავსა და აცვამდენ მშვენიერსა, ახალსა ტანისამოსსა. ჩირაღდანი იყო ჩვეულებისებრ, ხალხი ილოცებოდა ადრინდელი-სავით, მაგრამ მღვდლის არსად სჩანდა. ყოველის დილას მორწმუნენი იძახდნენ: დღეს უეჭველად მოვაო, ყოველი საათის ანბობდენ, ამაღამ უთუოთ გაჩნდებაო. დღეებიც და ღამეებიც მიდიოდნენ, მაგრამ არცა რა თუ თავს მჭელი სადმე სჩანდა.

ესე მომზადება და ესე ანბავები აღარია-ლიებდენ შახის საზინასა. შეის-ყელ-ისლამი ეჭვში შევიდა, შახი დიდად შეწუხებული შეიქმნა; მისი გული მოსდიოდა, მადა დაეკარგა; ხოლო მორწმუნენი ჩუმ-ჩუმად იცინოდნენ.

ერთხელ, გათენების დროს, მთელს ისპაჰანში შეიქმნა რაღაც ყვირილი, აგრეთვე ხმა საყვირისა და სხვათა; მოლოლო-ბმა აწყეს ზახილი მეჩითებში და იძახდენ: წყეულის მღვდლის მოვიდაო, და ახლა მა-ხების სასაფლაოს მეჩითში ლოცულობს ქელი გამწყრობილი და ჰქერ არ გამოსულაო.

ეს არის საკვირველი, რომ ასე ჩუმათ შემობრძანდა მეძებრე მალომელქისა; ყველა ამასა ჰგონებდა, რომ ჭექა-ქუხილით და ელვით მოვა, მაჯლომარე იქნება ცეცხლის

ცხენზედით, მაწის რომ მოახლოვდება ჩუენ მავტორიმეკი ცხენებზედა. ცხენით უნდა მისუ-ლიყო თუ ჭორაკი, სუყურხოიო, ხომ მოვიდა. ზოგნი მოუთმენლივ ივითხვიდნენ, ვითა მო-ვიდა და რა დროსა, ზოგი რისა. ამ მწა-ვლიულნი ვაცნი რის აბზობდენ:

გუშინ სადამოზე, მეჩაიში სადაცა ასაუ-ლიავაან მახლები უქმობდენ მსხვერპლის მეწა-რებას; რადგანაც რიგი იყო რომ მრიულის ლამეს განდელი ანთებული ყოფილიყო, ამი-სთვის განდელი ენთო და მოლოდებს მრიულის ღამეს უნდა ელოდნათ. მოლოდებსა თავის ჩუეულებისამებრ, ძილი მოსვლიათ და გვდ-რებსავით დაყრილიან. რა ასრულებდენ იყურმე ამ გვარსა ჩუეულებასა, უცებ მწავლიულითა მოლოდთა გამოღვიძეთ რაისაც ყვირილიხედა. ამას შემდგომს მეჩაიის ეზოის კუთხიდან შემოესმათ ქუხილისავით ვინაცა ერთ რო-მელიცა ლომაგავითსა ყურსახურს ენაზე, მაგ-რამ სიტყუებში ზოგიერთ ამ სახელებს ურთ-ვლა-ელია და მეგლია. მოლოდები შემოჩუ-ნებულნი გამოვიდნენ გარეთ და რომელნიცა უშიშარნი იყვნენ ცოტა წინ, მივიდნენ ნახეს მხე-დარი კაცი, რომელსაცა ჰქონდა სამკლელი ოცდა ხუთი ალყი; ჴელში ეჭირა ჴმალი და ტანისამოსი სხუა და სხუა თვალი-მარგალი-ტისაგან სრულიად ზარჭყვავილებდა: აქედანა

სჩანდა რომ უეჭველად მღვდია უნდა ყოფილ-იყო. რა უმიშართა მოლოდნათა შეხედეს ესენიც შეშინდნენ და გამოიქცნენ, მაგრამ მოჩვენებამ დაიწყო ლაპარაკი წმინდას ხვარისულის ენაზე და იტყოდა: სად არის ქალი, რომელიცა დამინიშნეს საცოლოთაო?... ხვალ ღამ მოვიდეს ჩემთან მეჩითშიაო!“

ეს ამბავი ფიცხლავე შახს მოახსენეს, რომლისაცა სიხარული და ამპარტავანება შეიქნა გამოუთქმელი. ყველა ჰგონებდა, რომ უწმინდესი ეს სალიავა ცოდვიანს ხალხში ჯერეთ არ შემოდის და სურს ლოცვა მეჩითშიაო. მეჩითის გალიავანს მოუყენეს მღვდლები, რომელნიცა არცა ერთსა უწმინდურსა ახლოს არ მიუშვებდნენ.

მუხამედი გაიქცა და ეს ამბავი აცნობა თავისს საყვარელს ქალსა, რომელზედაცა ზრუნვისა მისცა დიდსა მწუხარებასა, რადგანც არ უნდოდა შეერთოს ის კაცი, რომელიცა მომკვდარიყო ორას ორმოც წელიწადში; დიდად უშინოდა ამ გვარის განგებისა; ჩაუვარდა მამას ფეხ ქვეშ, ეხვეწებოდა სხვის ვისიმე ქალის მიცემას და ეუბნებოდა: ჩემს თვალს მარგალიტს ყოველსავე მივსცემ სხვა ქალს, ის დაუნიშნეთ, იმ სოფლიურსა საქმროსაო. შახი უპასუხებდა ხოლმე: ვითა შეიძლება სხვას მივცე

სამამრობა, მრთელის ხმელეთის მბრძანებე-
ლისაო? დიდად გაუწყრა ქალსა და უბძანა,
ნებით იქნება თუ უნებურად უეჭველად უნდა
შენი თავი წარუდგინო მეჰდიას, მეჩითშიაო.
ჩუმად შემოსვლით მეჰდიასი, ფარულად
ელოდნა მეჩითშია, ამტკიცებდენ რომ არ
უნდოდა დიდის ცერემონიით მიღება. როდე-
საც მოახლოვდა საღამო, ზულეიხა წაიყვა-
ნეს მეჩითში, საცოდავი ქალი სრულიად
ბრილიანტში ჰსჯდა, მშვენიერი თითები ჰქო-
ნდა წითლად შეღებული; პირის სახეზე ეფა-
რა თეთრი ლეჩაქი; წინ მიუძღოდა უპირ-
ველესი მოლლია შეიხ-ულ-ისლამი და იმის
უკან თორმეტნი სხჳანი მსწავლულნი მო-
ლლანი, რომელთაც მოჰქონდათ წითელი
ხავერდის ბალიშებზედ დაწყობილნი ალყო-
რანები. ამ სახით მიახლოვდენ მეჩითსა, სა-
დაცა განისვენებდენ გარდაცვალებულნი მე-
ფენი სპარსეთისანი, ფერ წასული ზულეიხა
დააყენეს შუაში, შეიხ-ულ-ისლამმა წაუ-
კითხა ლოცვები, რომელშიაც უცხადებდა
ცოლობასა დიდის მეჰდიასასა: გამოუცხადა-
და უთხრა, რომ ნეტარება შენი პირათ ვერ
დამოიტქმებაო; შემდგომს გაუღეს რკინის
კარები, რომელიცა შეიყვანდა სასაფლაოში,
შეადგეს საწყალი დედოფალი და მოუკეტეს
კარები, ზულეიხას შიშით გული წაუვიდა

და წაიქცა. მცირეს ხანს უკან გონს მოეგო, ნახა რომ იყო მწუხრადა ღამე, მხოლოდ ფოთლების შრიალი ესმოდა.

სხივით ახლად ამოსულის მთვარისაგან, მცირედ მოაცილებულის ხეებისა, რა იცოდა ადრევე რომ მეგდის მოსვლის ცნობილი იყო, ამასთავს ერთ შეეშინდა, წასვლა წინ და დაჯდა ხავსზედ. მცირეს ხანს უკან, უცებ შეხედა და მოეჩვენა კაცის თავი, რომელ-საცა მაღალი ქუდი ეხურა, რა ეს დაინახა შიშის ზარი თავსა დაეცა და წაიქცა გულ-შეწუხებული მიწაზედ.

რა ეს საშინელი ამბავი ჰხვდებოდა მეჩი-თის სახავლოობზედ, მრავალი ისპანიანი ხარო-ბდა: ხალხი თამაშობდა, მღეროდა და რომ-დენს ალიოგს იკვროდა ზურნები. შახმა სიხა-რულით ველარ მოითმინა შინა, გამოვარდა გარეთ, გაიქცაოთ ქუჩაქუჩა დარბოდა ხალ-ხსა ოქროებს გადუყურიდა, და ასხამდა, რახსა-ბრეველიოა რაც ძალი ჰქონდათ ჰყროვდნენ. «შვილო ჩემო! მეგობარნო ჩემნო! იძახდა შახი; იხარეთ! ახ! რა ბედნიერები ვართ! მე-გდის მოვიდა და მალე ვიხილავთ სასუფევე-ლისა ცაისასა. დავიჯერო რომ იმისთანა ყბე-დური კაცი იყოს თქვენში, რომ არ იჯე-რებდეს მეგდის მოსვლისა. დაესხნენ მოვიდეს ჩემთან, შევატყო იმისა ფიქრი და მსწრაფლი

მიჯლე სიკვდილისა." გიჟი ვინ იქნებოდა რომ მასაყუთიერო ვინმე.

მრთელის ღამეს, არავის თუალით ხუჭვა არ მიუსვლია, მხოლოდ ცოცხალ დილით ჩაიძინეს, ისიც ამისთვს რომ ბევრი შარბათი სვეს და სასმელები, ამასთანავე უნდა ვიცოდეთ რომ უფროს დიდს ქორწინებას მოჰლოდენ: მზარეულები საჭმლებს ამზადებდენ სადილისათვს, მეფის სასახლეში დადგეს ორი მზარძვალი ტახტი: ერთი მეფისათვს და მეორე ახალგაზრდა ცოლისათვს.

რა მზე ამოვიდა, შეიხ-ულ-ისლამი რამდენიმე მოლებით გაემართა მეჩეთის კარებისაკენ: ნახა რომ ისევე ის სიჩუმეა, როგორც ადრე იყო, არცა მეფეი ჰსჩანდა და არცა რა იმისი ცოლი. შეიხ-ულ-ისლამმა დაიჩოქა და გაუყურეთო ყელი მეფის ქალაქის მხარეს, სხუათა მოლოლათაც ეგრეთვე ჰყვეს; მრთელი დღე წინ ეგდოთ ხალიჩები თავიანთის წიგნებითა; მრთელის დღეს ყურის უგდებდენ კარებს; მრთელის დღეს ვერა გაიგესრა.

შაჰი ამ გვარ საქმეზე მეტად აიმღვრა, რადგანც უნდოდა მოუთმენლივ ნახვა უდღე-ლისის სიძისა, და ატყობდა საქმეს რომ ვეღარ ნახავდა. მაშინვე მოაგონდა ქალი და იწყო შეწუხება. მრთელი ქალაქი ფეხზედ იდგა, ყველანი გაოცებულნი შეჰყურებდენ სასახლეს.

შემდგომ შეჰყავდნენ ეჭვში, მაგრამ ვის შეე-ძლო გამოთქმა.

რა საიდუმლო მოახლოვდა, სასახლეში იწვიეს რჩევა, რა უნდა ექნათ ამისთანის მოულოდნელის საქმისათვის. ყოველნი მიწვეულნი თავისას იძახდა, არცა ერთის წინადადება-საწადელს ყუ-გებოდა; დასასრულ მასმა დასტურა მეფის-ყვავ-ილისათვის და უბძანა: უნდა შეხვიდე შენ თვ-ითონ მეჩითში, ჩაუარდე ფეხებს ქვეშ და და-დის ვედრებით სთხოვო მეველის გარეთ გამობძანდეს, სადაცა ხალხი მოუთმენლად მოელოდება. მოლლა ბძანების მორჩილი ფიცხლივ გაემართა მეჩითისაკენ, რომელსა-ცა თან გაჰყვა აღრიცხული ხალხი. კედლის კანკალით გაიღო კარები; შევიდა ბაღში იმ ფიქრით რომ ყვავილად ქცეულის ნათელით განათლებული ვიქნებით; და რადგანაც იფიქრა ყველა ნათლის ხილვით გული არ შემიწუ-ხდესო, ამისთვის აღრევე თვალები დახუჭა, შემდგომ ცოტ-ცოტათი აახილა თვალებს; რა სრულებით გაახილა, ნახა საშინელი სიბნე-ლე: ბაღში ეგრეთვე სიბნელე იყო, რო-გორათაც სასაფლაოზედ, მეფემ დაუწყო ყველა ნახა რა, მეჩითში შევიდა, ვერცა იქ ნახა. მოლლები იდგნენ უძრავად, ყურს უგდებ-დნენ იმ ჭაჭრით, აგერ საცაა ხმას გაიგო-ნებთო, მაგრამ ვერავერი ვერა გაიგეს

ისპაღანის ქალაქის ხალხთა ყვირილის მეტი, რომელნიცა მაღლა ყვირილით იძახდენ, ტყუილი გამოდგა. ვერცა თუ კაცი მე-გდიასა და ზღულებასა იპოვნეს.

შაჰ-ყული-ისპაღანმა დიდად შეწუხდა, არ იცოდა რა ექნა, დაუწყებს მეჩნა კიდევ ლოთის ყურისე, მაგრამ ვერა ჰპოვებსრა, ერთის დაჩხაბუკის ქაღალდის მეტი, რომელზედაც ეწერა: «ამოდი ჩვენო საცოცხლე ჩემო! ღამე ახლოვდება, ჟამ ზუ[illegible]ისა ცოტ ცოტათი წყდების.»

შაჰი დიდად შეწუხდა თავის საყვარელის ქალზე, მაგრამ უფრო ამაზე ჰსწუხდა რომ ვერ შეიქნა ლიოსი, სამძმრო გამხდარიყო მეგდიასი. ამისათვის უბრძანა ჰსწავლულთა მოლოლთა ერთად შეყრა, რომელნიცა რა შეიყარნენ, ივითხეს ყოლორა-ნი მრავალი ჯერ და ბოლოს ასე დასკვნეს, რომ პირველად რა მეგდიამ დაუტევა ქვე-ყნისგანი, თან წაიყვანა თავისი საყვარელი სახლის კატა; მეორედ კი, რა ავრიანდა კიდევ ზეცაში, თან წაიყვანა თავის საყვა-რელი ცოლი ზღულებისა. შაჰი ჰკითხავდა: რისათვის გეგონი ხალიფა- არ გვეჩვენა? ამაზე უპასუხებდენ, რომ რადგანაც სპარსეთში მრავალნი ცოლები ჰყავან, იმათ მოეწონათ. ამაზე დიდად გაიხარა მუხამედ ხუდაბენდამ; თუმცა საყვარელი იმისი ის იყო რომ ჰქო-

ლოდა ამ გვარი სიძე ცხადად, მაგრამ იფიქრა; ესეც დიდი საქმე არის, რომ იმ სოფლის ამისთანა სიძე მყავსო.

შახის პოეტმა ფირუზ-ედინმა დასწერა სტიხები, რომელიცა რა წარუდგინა ხუდაბენდს, მიიღო საჩუქრად ხუთი ათასი თუმანი. სხვა პოეტმა რა ეს უხვება ნახა, იმანაც დასწერა და მოართვა; რადგან ხუდაბენდს უნდოდა ამ გვარი საქმეების თავიდან მოშორება, უფრო ამისთვის რომ ხაზინაც შემოელია, ბძანა, რომ ეს უკანასკნელი თხზულება სრულებით არ ვარგიაო და ხუთი ათასი ჯოხი მიარტყმევინა.

ათის წლის უკან განისმა ხმა, ვითომც ნადირ-შახის რა შეატყო მღვდლის მოახლოვებაო, მოვიდა ერთ ღამეს და ზულებისა მეჩითიდგან გამოიყვანაო, ვითომც ისპაჰანის ვაჭრებს ენახათ შავის ზღვის პირზედ ორნივე ერთად, ზოგი იძახდა შჳდი-რვა შვილებსაც გასჩენიათ, თითქმის ერთიმანეთისა გვანანო. ეს ანბავი შახმა შეიტყო, მოთქმელები მოაყვანინა და დაახოცინა, როგორ გაბედეთ მაგ გვარი საქმის თქმა, როდესაც რომ ზულებისა და მღვდლის ცოლქმარნი ზეცას არიანო. იმ დღითგან სპარსელებმა გოგრიდგან გადაიგდეს მღვდლის მოსვლა.

ი. ვ.

— ამ ახლოს ხანებში პარიჟის ქალაქში იყო გამოცდილება იმ მოგონებისა, რომ-ლისა საშუალობითაც შეიძლება ღამე გა-სანათება ქალაქისა. თუმცა იყო იმ ხანად დიდი ყინვა ფრანციაში, მაგრამ დანიშნულს დღეს თითქმის გაივსო მოთამაშეთაგან ბულიონის ტყე, რომელიცა მდებარეობს ქალაქის გარეთ. როდესაც მოიყვანეს გასა-ნათებულის ნავთისტრებას, იმ წამსვე გასანა-თლდა მთელი ბულიონის ტყე ისე, რომ პოლიციის სერჟანტებიც კი როგორც ცხარედ მიდრეკილნი მგრძნობელობისადმი იყურებოდენ ამ საკვირველსა ამბავსა. ექვსს ვერსამდენ ისეთი სანათლე იყო ერთის მხოლოდ ნავთისტრე-ბისაგან, როგორც დღე. ანგლიჩელნი შვიდ ვერსზედ მოშორებით კითხულობდენ ამ სა-ნათლეზედ გაზეთებს, განგებად ამ შემთხვევა-სათვის მოტანილებს. თავის დროზე, ეს ღამის მზე, როგორც უწოდებენ ფრანცუზნი, ყოველთათვის იქნება სახმარი, რადგანც მა-გლენი არა ჰღებარა, იმისი შედეგნი. ეს ღამითი მზე შესდგება ორის ნავთისტრებისა-გან: ჰაერისა და წყალისაგან. — ფრანციის მთავრობა თავგამოდებულია, დაუყენოს ეს ღამითი მზე ქალაქის შუაგულის თავს, მაღლა ჰაერში, რამდენიმე ას ვერსზედ მოშორებით, რადგანაც მთელის ქალაქს ისე გაანათებს,

როგორც მზე შუადღის დროს. — როგორცა ჰსჩანს, ჩუჱნ თავის დღეში ღამეს ვერარა ვნახავთ თავის დროზე!... კაცის გონება რას არ მისწუდება! ამისი მომგონი არის ინგლიზელი, რომელსაცა ჰქჳან სახელად: « ჯონ-ბულიო. »

— წარსულის წლის 1858, ოკტომბრის თვეში, ქალაქს მელცაში, ერთმან საშივოს-მან სახელად ფრანსუა-ბიურვერმა, წინაშე მრავალითა ხალხითა, აანთო მეიდანზედ, ორმოც თუ სამოც ადლიზედ უსაშინელესი ცეცხლი, რომელიცა საშუალ თავისუფლად დადიოდა და სეირნებდა. შემდგომს შიგიდა და სადაცა უფრო სასტიკად აღგზებული იყო, წამოწვა და მიიძინა. — ეს ფრანსუა-ბიუვერი თითქმის ათი წელიწადი მეტია ჰსცდილობს ღონის-ძიების მოპოვებასა ცეცხლის დაწვის დაცვისათჳს. არ შეგვიძლიანთ წარმოიდგინოთ, თუ ვითარსა სარგებლობასა მისცემს ამ ღონის-ძიების მოპოება კაცობრიობასა, უმეტესად სახლების დაწვის დროს. —

— აჰ კიდევე საკჳრველი ამბავი: სტოკჰოლმის ქალაქში, ერთის ხიმიის პროფე-

ზოგის საჭმელად ღოუსხელობასს, მესამე წე-
ლიწადია თავის კაბინეტში სტოლზედ უძევს
სიდიდით უსაშინელესი ცოცხალი გველი,
რომლისათვისაც მიუცია იმისთანა წამალი,
რომ თუმცა ცოცხალია უსასმელ-საჭმელოდ
გარნა არცა მოძრაობა აქვს და არცა გრძნობა.
ამ მოკლეს დროში მიუცია კვალად იმ
გვარი წამალი თავისგანითვე მოგონებული,
რომ მოუყვანია პირველსავე მდგომარეობა-
ში, მაშასადამე გამოუჩენია თავისი ძალა,
გარნა წამლისავე ღონისძიებით ისევე დაუ-
მორჩილებია და უშიშრად განისვენებს სტო-
ლზედ, რომელზედაცა ჰსწევს ღოუსხელობასი
თავისუფლად. ეს ამბავი რა შეიტყო შვე-
ციის მთავრობამ, გამოსაცდელად მისცა ამ
ხიმიკოსს ერთი ფრიად დამნაშავე კაცი,
რომელიცა იყო გამოცხადებული დასარჩობ-
ლად, რათა გამოსცადოს ეგე ვითარი მო-
გონება ამ დამნაშავეზედ. ეს კაცი იმყოფება
ახლა ხიმიკოსთან რომელსაცა სურს მოთე-
ლის ორის წელიწადს შენახვა უსასმელ-საჭ-
მელოდ, უგრძნობლად და უძრავად, ხოლო
ორის წლის შემდგომს მოუყვანება პირვე-
ლსავე მდგომარეობაში. — ეს საკვირველებაა!
მაგრამ ჩუენი საუკუნე შეეჩვია ამ გვარი
საკვირველების შემოღებათა!

რედაქციისაგან.

—ეს მესამე წელიწადია, რაც გამოდის „ცისკარი“ —პირველი დაწყებითგანვე ჰხმარობდა ყოველსავე ღონის-ძიებასა, განმშვენიერებისათჳს, განვრცელებისათჳს და წარმატებისათჳს. პატივცემულთა მკითხველთა, არა ვართ ეჭჳში, იციან, რომ ესე ყოველი, რაც უნდა ღონის-ძიება მოიხმაროს, ერთის პირს არ შეუძლიან მოიყვანოს აღსრულებაში, უკეთუ არ დაეხმარა საზოგადოება. სამწუხაროდ ჩუენდა უნდა ვსთქუათ, რომ გარდა ორის თუ ასე, სამის პირისა, (პატივი და დიდება იმ პირთ) არა თუ გვეხმარება საზოგადოება როგორც გვესმის და როგორც ჟურნალის მომწერთა რიცხვიდგან, ჰსჩანს და აქა-იქ ლიტერატორებთგან, წინა-აღმდეგობს ვიდეც. ეს მეტად სამწუხაროა! ამისათჳს, რომ მხოლოდ ჟურნალითა გვაქჳს ნუგეში, რომლისაგანაც იმედია დავიცვათ ჩუენი სამშობლო ენა. ამა რომელი გამოჩნდა და რომელმა მიიღო შრომა საზოგადოების მოწოდებისა ამ საგანზედ.—სრულებით მოსპობილი იყო ჩუენში იმედი ამ გვარის პირის გამოჩენისა! განვლო პირველმა წელიწადმა და სამწუხაროდ ჩუენდა თითქმის არცა ერთმა პირმა

მიიღო ნამდვილი მონაწილეობა ჩუენს სა-ცოდავს, ყოველთვინით დატყვევებულს სამშო-ბლოს ჟურნალში! გადადვა მეორეს წელი-წადში და ა.შ., უცებ გამოჩნდა მწყრალი მგრძნობის მექონე, რომელმაცა იწყო ჩინებულის ენაზე ტიტინი, მოუწოდებდა საზოგადოებასა ყოვლის საქმეზე, ცხადად გვაჩვენებდა ყოველსავე რაც რამ შეეხებოდა ენას, — მაგრამ ესეც საყვედუროდ ჩუენდა როგორც უცებ გამოჩნდა, ისე უცებვე გა-ქრა! მკითხველი რასაკვირველია მიხვდა, რომ ვლაპარაკობთ ყ. მოლოდებზე. დიდ ხანს გა-ჩუმების მიზეზი, როგორც გვიწერს თვით ყ. მოლოდებე, ეს იყო, რომ თვითონ ჩუენ დაუწუნეთ რამდენიმე «სალაყბოს ფურცე-ლი» რადგანაც აქა-იქ გვესმოდა მდუღრვა, თუმცა უმეტესია ნაწილთა მოსწონდათ. ზოგის რა მივიღეთ სხუა და სხუა მხრითგან თხოვნა, გვეგონა ამ გვარის სტატიის დაბე-ჭდვაზე, — მოვყვევით სალაყბოს ფურცლების გამოცემასა, იმ აზრით, რომ გვეონებდით საზოგადოება ალტაცებით მიიღებდა ამ საგრძ-ნობელის სტატიას. მაგრამ რას იტყვით, თითქმის ლოსვყურსედ [illegible]! რა [illegible] ამ სტა-ტიაში წინააღმდეგობაში [illegible], რომ რასაც [illegible] [illegible] [illegible] იყო გამოსხული [illegible] [illegible],

გულით-ტკივნეულობით. რა გაეწყობა! ჩვენი ჟურნალი არის საზოგადო, მაშასადამე არის ხმა საზოგადოებისა: ჩვენი ჟურნალი გამოდის კმაყოფილებისათვის და სიამოვნებისათვის საზოგადოებისა, მაშასადამე უკეთუ მკითხველი რამ ვპოვეთ საწყენოდ მკითხველთა, მაშინვე მოვიხმარებთ ყოველსავე ღონის-ძიებას მიზეზის მოსპობისათვის. —ამასთანავე ვუწყობთ ყ. მოლაყბეს ბოდიშით თავის „სალაყბოს ფურცლებს“ დღეიდგან ესალმებიან ჩვენდა სამწუხაროდ „ცისკარს.“ თუმცა ის მაგდენს არ ინაღვლის! მაგრამ ვინია როგორც გვიჩურჩულა ერთმა ყურში, (ჩვენშია დარჩეს.) უთხოვნია მთავრობისათვის ნების-დართვა, გაზეთის გამოცემისა, რომლისათვისაც უწოდებია სახელად „სალაყბოს ფურცელი.“ ბევრნი კალმის მომწერნი კი ეყოლებიან!....

— მეორეს ნომერში, ფელეტონის თავის წიგნში დავბეჭდავთ, მოთელის ევროპაში განთქმულის დრამას „რომეო და ჯულიეტა“ რომელიცა ნათარგმნია ჩვენის თანამედროვე მწერლის დიმიტრი იოანეს-ძის ყიფიანისაგან.

რედ. კ.

სხჳა და სხჳა ამბავი.

…იაკობის ფურცელზე. . . თ. ალ. ჭ. ორბელიანისა.
…კდიას მოსვლა სპარსეთში. ი. კ.
…ძით მანათობელი მზე საფრანგეთში.—სამყაროობა,
…მლიოთაც, შეიძლება ჰაერისგან ყოფა აღგზნებული
…ჯბლში.—სტოკჰოლმის ხიმიკოსი და სიდიდით ჟუსა-
…ნელეში გველი.—
…დაქცეიისაგან.

ჴელი მოეწერება

1859 წელსა.

ქ. ტფილისში, ქართულის ჟურნალის „ცისკრის"
…აქციაში, ბუკის, ბეროზხელიძის სახლებში.
…ფასი ერთის წლის გამოცემისა, ქ. ტფილისში,
…გზავნელად, ექვსი მანეთი, ხოლო შინ და წიგნებით
სხვა ადგილებში გაგზავნით: შვიდი მანეთი ვერცხ-
…ლი.

Печатать Позволяется. Января 5 дня, 1859 года. Испр. должн Груз. Ценсора Св. Алексѣевъ.